4

سلسلة المقالات والردود على الشبهات والمسائل في الحكم والتحاكم

ޙުކުމާއި އަދި ތަޙާކުމުގެ މަސްއަލަތަކާއި ޝުބުހާތަކަށް
ރައްދުދޭ ހަޤީޤަތްތަކާއި މަޒްމޫނުތަކުގެ ސިލްސިލާ

ހުކުމްގެ ބާބުގައި އާރާޒުވާ ބައެއް މުހިއްމު ސުވާލުތައް

مركز الفرسان
މަރުކަޒުލް ފުރްސާން

މިފޮތަށް ހަވާލާދީ

މިފޮތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ހެޔޮގޮތުގައި
ޗާޕުކޮށް ނަކަލުކޮށް ފެތުރުމަކީ
އެންމެހާ މުސްލިމުންގެ ހައްގަން
ކުރުވައިދެވިގެންނެވެ.

<u>އެހެނަސް އެއީ މިފޮތުގައިވާ އެއްވެސް</u>
<u>އެއްޗަކަށް އެއްވެސް ބަދަލުވުމެއް ޒަރާރެއް</u>
<u>ގެނައުމެއް ނެތިވެއެވެ.</u>

- [illegible] -

2024މ — 1445ހ

ފިހުރިސްތު

ޖުރުމްގެ ބާބުގައި ޢާލިމުވެވޭ ބައެއް މުހިއްމު ނުކުތާތައް

الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ޖުރުމްކުރުމުގައި ޙައްދު ކަނޑައެޅުއްވުން، އަދި އެއީން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި އެކަށައެޅިފައިވާ އަދަބުތައް ދެވޭގޮތަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ޖުރުމުތަކާއި ޢަދަދުކުރެވިފައިވުން، އަދި ޢާލިމީ ފަތުވާތަކުގައި ވަކިވަކިން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޤާނޫނުތަކާއި ބަދަލު ބޭނުމަށް ޝަރީޢަތުގެ ތަޢުޒީރުތަކަށް ވީހާ މިނުން: ސަލަފުންނާއި ޢިލްމުވެރިންގެ ބަސްފުޅުތަކާއި އިޖުމާޢާއި ހުކުމްތަކުގެ އިޖުތިހާދުން އެނގުނު ޙަމަލު ހިންގާފައިވާ ދެމޭ އެކަން ސާބިތުވެފައިވާ ތަނެއް ނުހިމެނޭ:

• ފުރަތަމަ ނުކުތާ

ބުނުމުކުރުތޫ ބޭނުމާ އެއްކުރާ އެންމެންގެ ނަޒަރު ދޭސް ހުއްޓިނި ފަރާތުގެ މަތީ ތަޖު، ޢަހުރިސްތާއި ގޮތުގައި ކަށަވަރުކޮށްދޭ. އަގުބޭނުން ފަރާތުގެ ހުރި މިހާރު ނިސްބަތުގައި އޭގެ ބުނުމުކުއެވެ. ދޭހަ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅައިދިނުމަ އޭގެ ބުނުމުކުރެއެވެ.

އަކަމަކު ބުނުމަކީ މިއަދުވެސް މުޤުވާ އެއްޗެކެވެ. މިހެން އެއްޗެއް ގޮތުގައި ގޮތުގެ ނިސްބަތާ ޢާއިލާއަށް ފަދަ ކަމެއް ކުރަނީ އެންމެހައިކަމެއް އަކުރު ބުނުމުކުއެވެ. މަތިރުވާއެއްގައި ތަރިފަރުދުގެ މުދަލައި ގޮތުގެ ނިސްބަތުދަކަމެއް އަކުރު ބުނުމުކުއެވެ.

އަދި ކިއުއްމަ، މިހާ އެންމެ އަމިއްލަ ނަފްސަށް ފަދަ ކަމެއް ތަރިކަފާކުރަން، ނުފަމަ ފަދަ ގޮތްއަގައި ހިލާއި، ފަދަ ބަހެއް ބުނިނަމަވެސް އޭގެ އެންމެ އަމިއްލަ ނަފްސަން ނިސްބަތް ނިސްބަތުގެ އަދި ކުރި ބުނުމުކުއެވެ. މިހެންވެ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތް ޒިކުރުކުރަން ބުނުމު ކުރުމުގެ ޝަރުޢީ ފުރުޞަތު އަރައިގަތުމަ ކަނޑު މިހާރުވެސް ހިމެނެއެވެ.

◀ އަހަރެން ބަޔާންކުރި އިބްނު ޙަޒްމު ހުކުމްގެ އާޔަތްތަކަށް ގެންނެވުމުންފަހު ތަޢުލީޤުކުރިއެވެ:

(فَيلْزم الْمُعْتَزلَة أَن يصرحوا بِكفْر كل عَاص وظالم وفاسق لِأَن كل عَامل بالمعصية فَلم يحكم بِمَا أنزل الله.)[1]

މާނައީ: "މިއިން ލާޒިމުކުރަނީ ކޮންމެ ޢުދުވާންވެރިޔަކާއި، އަނިޔާވެރިޔަކާއި، ފާސިޤެއްވެސް ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް މުޢުތަޒިލީން ބުނުމެވެ. އެހެނީ ފާފައެއްކުރާ އުޅުނުމުގެ ބަދަލެއް ގެންނަ ކޮންމެ މީހަކީ ވެސް ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރުމެވެ." މިއެވެ.

މިއަށްޓާ އެގޮތުން މީހާ ކުރާ ކޮންމެ ބަދަލެއް އެއީ އާންމާ ކަނޑައަޅާ ނިންމުން ޙުކުމްއަކުގައިފާޅުވެ، ޚަވާރިޖުންނާއި އަމީރުންނާ އެއްބަސްވީ ބަޔަކު ބޮޑެތި ފަރާތްތަކުގައި ކާފަރުކުރައްވައެވެ. އެގޮތުން ޚާރިޖުން، ވައްކަންކުރާ މީހާ، ބަނޑުއަޅާ މީހާ ﷲ ބާވައިލެއްވިގޮތާ ޚިލާފަށް އެނގޭ ނަފުސަށް އެއްވަރުން އަރައިގަންނަން އުޅޭ ޙުކުމްކުރެއްވިއެވެ.

[1] الفصل في الملل والأهواء والنحل: 130/3

▶ އަބޫ ހައްޔާން އަލްއަންދަލުސީ އެކަން ބަޔާންކުރައްވާ ދެންނެވުން:

(وَاحْتَجَّتِ الْخَوَارِجُ بِهَذِهِ الْآيَةِ عَلَى أَنَّ كُلَّ مَنْ عَصَى اللَّهَ تَعَالَى فَهُوَ كَافِرٌ، وَقَالُوا: هِيَ نَصٌّ فِي كُلِّ مَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَهُوَ كَافِرٌ، وَكُلُّ مَنْ أَذْنَبَ فَقَدْ حَكَمَ بِغَيْرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَوَجَبَ أَنْ يَكُونَ كَافِرًا...)[2]

މާނައީ: "ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތް ނަގައިގެން، الله ތަޢާލާއަށް އުރުޅި ފާފަކުރާ ކޮންމެ މީހަކު ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް ހުއްޖަތަށް ދެއްކިއެވެ. އެމީހުން ބުނެއެވެ: މިއީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ހުކުމްކުރާ ކޮންމެ މީހަކު ކާފަރުވެގެންވާކަމަށްވާ (ޞަރީޙަ) ނައްޞެކެވެ. އަދި ފާފައެއްކުރާ ކޮންމެ މީހަކު އެވަނީ الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ހުކުމްކޮށްފިއެވެ. އެހެންކަމުން އޭނާ ކާފިރަކަށްވުން ވާޖިބުވެއެވެ." މިއެވެ.

އެކަމަކު ފަހުން އައި ގިނަ ބަޔަކު ހުކުމްކުރުން ހަމައެކަނި ކޯޓުގެ ގާޒީއަށް، ނުވަތަ މަޖިލީހުގެ ބޯޑުތަކަށް ޚާއްޞަކުރިއެވެ. އެގޮތުން ގާޒީއަކު ނުވަތަ ރައީސަކު الله ގެ ފޮތާއި ޚިލާފަށް ހުކުމްކޮށްފިނަމަ އޭނާ ކާފަރުކަމަށް، އަސަރުކޮށްގެން އެއަށްފަހު ޤަރުނުގައިވާ ބާއްވުން ނިންމުންތައް އެހިން ބޫލުކުރިއެވެ.

---

[2] البحر المحيط: 270/4

ބުނުމުގެ ބާބުގައި ޒާހިރުވާ ބަޔާން މުހިއްމު ނުކުތާތައް

ޝައްކެއްނެތް ގޮތުގައި މަސީޙީކަމުގައި ބާރުލި މިސްރާއި، ޤާނޫނުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ނިޔާމުތަކާއި، ބާރުގަދަވެ، ރަސްމީ ޤާނޫނުތަކާއި، ނުފޫޒުހުރުމުގެ ގޮތުން ޤަވާޢިދުތަކުންވެސް އެކު އެދީ އެކަމަކު ބުނުމުގެ ސިފަ ހަމައެކަނި އެއަށް ޒާތްބަސްކަމުގެ ކަމެއްނޫނެވެ.

އެއީ މިސާލަކަށް ޤައުމުގެ ވިޔަފާރިއާއި އަހިލު އަނިޔާވެރިކުރުން އެއަނިޔާ ބޮޑުވެ ނުބައިކަން ގެދަރިވަރަށް، ހަމަ ޔާއްމު މިހާރު އާންމުގެ ގޮވައި އަނިޔާވެރިކަން އަނިޔާކުރުމަށް ތަފާތު ހިތްވަރުގެ އަނިޔާގެ ނަމުން ބޭނުމާ ގޮތެވެ.

އެކަމަކު އެވެރިން ދަރިކޮޅު އަދި ބުއްދިގަދަ ނުބަލަސް މިޒަމާން ފުރަޒުކުރުން ގެންނަން މަދުވެރިވި ސަބަބަކީ ޒަމާނީ ދައުލަތްތައް ފުޅާ ނިޒާމުތަކުން ވަރުގަދަވެގެންދިޔައީ ބަރުލަމާނުތަކެވެ. އެއީ އަދިވެސް އަސާސީ އިސްލާމީ ގޮތުން ބާރުގަދަ ގައުމުތައް ހަމަޖެހިފައި ވާގޮތެވެ.

އެއީ ﷲ ބާރުއެޅުއްވި ޒާތުގެ ދީނަށް ބުނުމުގައި، އަދިއަށް ދިރިއުޅުމުގެ ކަންކަމުގައިވެސް ގައިމު ނިޒާމާ، އަދި ޤާނޫނުން ބަލައިގަންނައި، ވަންތަކުގައި ހުރި ޝަރީޢަތާއި ޒާތުގެ ޤަވާޢިދުތަކާއި ކިޔަވައިދިން ބަލައިގެން އެއަށް ހިފަހައްޓާ އެހެން ގޮތެއްނުވާނެއެވެ.

އެގޮތުން މަޖާލު އަދާކުރާ އަޚުލާޤީ ޙިމާޔަތާއި ބައްލަވާއި އޭގެ ޤަވާޢިދުން ނުކުތާ ޒާތުގެ ދުނިޔާ، އެހެނަސް ބަލަން އިއްޒަތް ގޮތެއްނުވާނެއެވެ.

އެޤަވާއިދަށް ބަލައިގެންނެވެ. ތުނބުޅި ވަކި ވަރަކަށްވުރެ ދިގުކުރުން މަނާކޮށްފައިވާ ޤަވާއިދުގައި ނުވަތަ ސްކޫލުގެ ކޮޅުގައި، ނުވަތަ އެހެންތަނެއްގައި އޮތީމާ، އެއާ ޚިލާފު މީހާގެ ދައްކަން ޖަވާބު ބުނުމުކުރާ އެއް އަހަން ޤަވާއިދު ޙިމާޔަތްކުރަންޖެހެނީ އެވެ.

އަދި ހުދު އޭގެ ދިނބަޔަކުގެ ކައިކަން ނުބައިވެރިން ބުނުމުއް ކުރުވުނީމާ، އިސްތިއުނާފުކޯޓު، ދިފާޢުވެރިކަމާ ކޯޓުތަކުރުވެރިޔަކުސް އެއްކަލަ ދިނާއި ހިލާފު މާއްދާތަކާއި އުސޫލުތަކަށް ޝާރިޢުން ދިފާޢުވާން އެއްކަން ބަލައިގެންނެވެ. އެކަމަކު މިއާރާތަކުގައި އުޅުނިސްގެ ތެރެއިންވެސްވާ އުޅުމުގެ ތިޔަތަކި މީހުން އެހެން ކާޑުތަށް ނުކުރެއްވެ. ފަހަރެއްގައި އެކަމަކު އިސްލާމާއި ދަރުން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާއި ޚިލާފުވެއެވެ.

▶ **ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ** ވިދާޅުވެއެވެ:

(وكل من حكم بين اثنين فهو قاض سواء كان صاحب حرب أو متولي ديوان أو منتصبا للاحتساب بالأمر بالمعروف والنهي عن المنكر حتى الذي يحكم بين الصبيان في الخطوط فإن الصحابة كانوا يعدونه من الحكام.)[3]

މާނައީ: "ދެމީހެއްގެ ދެމެދުގައި ޙުކުމްކުރާ ކޮންމެ މީހަކީ ޤާޟީއެކެވެ. އެއީ ހަނގުރާމައިގެ ދައްކަން ހުންނަ ބާރުވެރިޔަކަށް، ނުވަތަ ދިވާނަކާ

[3] مجموع الفتاوى: 170/18

ޙަވާލުވެގެން ހުންނަ މީހާވިޔަސް، ނުވަތަ ހެޔޮކަމުގެ އަމުރުކުރުން ނުބައިކަން ނަހީކުރުމުގެ ވާޖިބާއި ހަވާލުވެގެން ހުންނަ މީހާއިވިޔަސްވެއެވެ. އެނގޭތޯ ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅީ (އެންމެ ރަނގަޅީ ކާކުތޯ) ހުކުމްކުރާ މީހާއެވެ، ފަހެ ސަބަބަކީ އެހާބަތުން ބަދަލުކުރުމަށް ހުކުމްކުރާ ހާކިމުންގެ ތެރޭގައެވެ." މިއެވެ.

އެންމެ ފުރިހަމަ ޔަޤީނުކަމާއެކު، ދީން ހިފަހައްޓައިދޭ އަދިއްލާ ކަލާނގެ ނުވަތަ، ފަހަރު ފާސްކުރުމުގެ ތަޢުލީމާއި ޝަރީޢަތުގެ ބަޔާން ނަމާދުން ފާދަލާއެއްނާގެއްޔާ ޝަރުޢީ މުރާދު ހުރެއެވެ. ހުއްޓުމެއް ދެނެއެވެ.

އެހެން މީހުންގެ އެންމެ ބޮޑު އެއްވެސް ނުރައްކަލެއް ވިޔަސް ނަޙްވީ ދީނީ، އަދި ސުލްޠާން ޖަމާޢަތުގެ ރަޢިޔަތާއި ވަޒީރުން، އަދި ނަފްސުގެ ސުލްޠާނުގެ އަހުލުވެރިން ޙުކުމްކުރާ އިލްމީ ރާއްޖޭގެ އެމީރު އެންގެވުން އަދި ހުކަ ބިނާކުރު ނަޒަރިއްޔާ، ދީން ބަދަލުކުރާ އާބާއީ ހިލާފު ދެކޭހުރެވެ.

އެހެން މީހުން ސަލާމަތާ ބައެއް ބަސްފުޅު، ނުވަތަ މީހުން އިޤްތިޞާދު، އާބާއީ ބަދަލުކުރާ ހިކުމަތެކެވެ. އާބާއީގައި އެބަ ސަރަޙައްދު ނުކުރާ މީހުން އެއް ބޮޑު ކަމުގައި ރަށްވެހިން މިސާލު ބަސްފުޅު ބޭރުގެ ހުކުމަތެއް އޮވެއެވެ.

◀ ޖުންދުބު ބިން ޢަބްދު ﷲ ވިދާޅުވިއެވެ:

(كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم وَنَحْنُ فِتْيَانٌ حَزَاوِرَةٌ، «فَتَعَلَّمْنَا الْإِيمَانَ قَبْلَ أَنْ نَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ، ثُمَّ تَعَلَّمْنَا الْقُرْآنَ فَازْدَدْنَا بِهِ إِيمَانًا»)[4]

މާނައީ: "އަހަރުމެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އާއެކުގައި ޒުވާންފުރަތަމައިގެ ކުދިންތަކެއްގެ ގޮތުގައިވީމެވެ. ދެން އަހަރުމެން ޤުރުއާން އުނގެނުމުގެކުރިން އީމާންކަން އުނގެނުނީމެވެ. ދެން އެއަށްފަހުގައި އަހަރުމެން ޤުރުއާން އުނގެނުނީމެވެ. ދެން އޭގެ ސަބަބުން އަހަރުމެންގެ އީމާންކަން އިތުރުވެގެންދިޔައެވެ." މިއެވެ.

އީމާންކަމުގެ އަސާސްތަކެއް، އީމާންކަމުގެ އަސްލު ޤަވާޢިދު ކަންކަމާއި، އަސްލަކަށް އުނިކަން އަންނަ ކަންކަމާއި، އަސްލު އެއްކޮށް ގެއްލޭ ކަންތައް ސުންނަތް ޖަމާޢަތުގެ ޢަޤީދާ އެއްގޮތަށް އުނގެނި، ދެން ނަފްސުތަކަށް އެވަންނަޤުގެ މައްކަން ތަފްސީރުކުރުން ހުދުމަތި ބައްދަލުވެއެވެ.

---

[4] سنن ابن ماجه: 61

- **ދެވަނަ ނުކުތާ:**

ދެން ޢުރުފުގެ ބާބުގައި އިތުރުން ގެންނަ އަޞްލެއްކަމާ އެހެންކަމަކީ:
އެއްފަހަރު ދެފަހަރު ނުވަތަ ގިނަފަހަރު ޢަމަލުކުރުމުން ހާޞިލު ނުކުރެވުނުއިރު،
ޢާއްމުކޮށް ގިނައިން ޢަމަލުކުރުމުން ހާޞިލުވެއެވެ.

އެގޮތުން ޢުރުފުގެ ބާބުގައި ސަލަފުންގެ އަދަބުތަކުން ހާލަތު ދީނަށް ހާލަތުތަކުން
އަދިސް، އެތައް ސަލަފުން އެބަލަގޮސް، އަހަރުމެން އިޖްމާޢު އަދުލުން،
ބަޔަކު މިހެން މަސައްކަތްކުރި އަދަބުތަކުން ބަހުރުކިރުކަށާ ޢުމްރާޖަރު ނުތަ
އެއްގޮތުގެ ގޮތުގައި ހަދަނިވި. އަންނަބަކާކު އެހެން ހަދާން ފުރުސަތުގައި
ނުތަމުން ވަގުތުތަކަށް މަޤާމުކުރުއްވި.

އެގޮތުން الله ބަވަސްފަށްވި ގެތަށް ޒިޔާދަން ޢުމުރުކުރުމީ ބޭކުފުރުއްކުރުމުގައި،
އަދި ކަޖާ ކުރުފުރުއްކުރުގައިވަނީ ޝަރީޢަތް އެތިބާރުއްގައި ރިޢާޔަތް ހިފެހެއްޓުން
އެއްފަހަރު ދެފަހަރު ކުރުމުންނެވެ. މިއީ ޝަރީޢަތުގެ މިޒާނުގައި
ޢުއްޒަތްތެރި، އަދި ސަބަބު ނުވާނޫ ޝަރުޢީކުރެވެ.

އެގޮތުން ޝަރީޢަތުގައި އެއްފަހަރު ދެފަހަރު ޒިކުރުކުރާ މިސާލާއި، ދުވާލަކު
10 ފަހަރު ޒިކުރުކުރާ މީހާކަށް އެކަން އެކާ ހައްދުންކުރާހާހިސާބަށް
ކަރަމައްކުރުގައި ނުވާކަމައި ތަފާތުމައްވައްވެ. އެކަމު މިހަކު ޒަތުފުކުރާ
މީހާއި، 100 މީހުން ޒަތުފުކުރާމީހާވެސް އެއްނަމެވެ.

ޝައްކެއްނެތް ގޮތުގައި ފާފައެއް ތަކުރާރުކުރުން އާދައަކަށްހެދުމަކީ މިހާ؛ އެހާފަދަ އެއްފަހަރު ދެފަހަރު ކުރާމީހަކަށްވުރެ ނުބައިކަން މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އެކަމަކު ކުރުމާއި އިސްތިޣްފާރުގެ ބަރަކާތުން އޭގެ ސަބަބުން ފަރަވެއްސާދާއެވެ.

އެކަމަކު އެއާ ޒިކުރުން ކިތަންމެ އިއްތިހާދީ ޖީން ނުކުރާ މިހާރުވެސް، އެކާ ޖީން ހުއްދަކުރާކަމުން، އަދި ދުނިޔަކު ތަޢުލީމް ޖީންކުރުމަށް ބަރާބަރުކަމް ނުން ކުރަމުން ޑަބޮލުކުރު ބޭނުމިނަމަ އެމިހަކު ކާފަރުވެއެވެ.

ހަމައެކަނިފުން ޖީންގެ ބަރާބަރުކަން އިއްބިލީސާފުވެ، އެބުކުމް ޑަބޮލުކުރާ ބާލާ ދުނިޔޭ އެފާފަ ކުރިއަރާފު ކާފަރުނުވެއެވެ. އަދި ފާފައެއްގެ މަތީގައި ދުނިޔަރުމުކުރީ އެއީ އެފާފަ ހުއްދަކުރާކަމުން ބަލަފުނުކަމެއް ނޫނެވެ.

އެހެންކަމުން الله ތަޢާލާއިފަ ގުޅޭ ޒިކުރުން ބުނެވުނުކުރީ އެގޭ ޗާތީގައި ބޯޓު ފާފައެއްކަމުން، އެއީ ކިތަންމެ ޝިރުކުގެ ކުރިއަށްދާތީ އަދި އެގޭއި ދުނިޔައްބަށް އަދި ޙައްޤުކަން އެކަންކުރިއަށް އެއީން އެކާ ދީނުން ބޭރުވެގެންދާނެ ކަމެއްނޫނެވެ. އެގޭ މާނައަކީ އެކަން ހުއްދަވެއްޖެނެވެ.

އެއީ ޖީނާއި، ފަހަކާއި، ރިބާފުދު ބޭރުވެގެންވާ ފާފައެކެވެ. އަދި މިކަންކަން ހުއްދަކުރާގެތި އެކަންވެސް ހުއްދަކުރިނަމަ ދީނުން ބޭރުވެއެވެ.

މިގޮތުން އެންމެ ޓީހިއްސާއަށް ނުވަތަ ދުޓިހިއްސާފަރު އިސްތިޤްލާލުކަން ނަގާ ބަޔަކު ބޭކަރުން ބުނެވޭ މަތަސަރާގައި ވާހަކަދައްކާފައިވާއިރު

"މިޤަސިއްޔާ" ނުވަތަ "އެޤަސިއްޔާ" ގެ ބަސް، ތަފްސީލުކުރެއްވުމުގައި ބޭނުންކޮށްލައި ހުރުމުން ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް އެއީ އިބާރާތުން ކުފުރުވި ޝަރުޢީއަހްކާމުގައި ހިފުމުންކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ.

ނަމަވެސް އެބޭފުޅުންގެ ބަސްތަކަށް ނަޒަރު ހިންގާ ބަލާ، އަދި ޝަރީޢަތުގެ އުޞޫލު ޤަވާޢިދުތަކަށް ބަލައިލިޔަކަސް އިސްވެދިޔަ ބަޔާންވެދިޔަ ވާހަކަތަކުން އެއީ އޭގެ މައްސަލަ އަދަދެއް ފަރަގެއް ނުވާކަން އެނގެއެވެ. އަދި އެއީ އެބޭފުޅުން އެމައްސަލާގައި ތަފްސީލުކުރެއްވުމުގައި ގެންނަވާފައިވާ ވާހަކަތަކުން އެއީ އިޖްތިހާދީކަމުގައި ވެއެވެ. މިކަން ދަލީލު ބަޔާން ޝައިޚުންވެސް ފަތުވާދެއްވާފައިވެއެވެ.

◀ އިމާމް **ޢަބްދުލް މުޙްސިން އަލްޢައްބާދު** ސުވާލުކުރެއްވުމުން:

(السؤال إذا حكم المرء في مسألة واحدة بغير ما أنزل الله فهل يعد ذلك كفراً أم لا بد أن يقرر القوانين الوضعية في جميع شئون الحياة؟

الجواب: لا فرق في الاستحلال بين مسألة واحدة ومسائل كثيرة، فمن استحل الحكم بغير ما أنزل الله ولو في مسألة واحدة فإنه يكفر، وأما إذا كان غير مستحل فلا فرق بين كونه حكم بواحدة أو بألف أو بأربعة أو بعشرة وهو يعرف أنه مذنب وأنه مخطئ، فلا يكون كفراً)[5]

---

[5] شرح سنن أبي داود: 233/1

މާނައީ: "މިއާ އެންމެ މައްސަލައެއްގައި ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ހިލާފަށް ޙުކުމްކޮށްފިނަމަ އެއީ ކުފުރެއްކަމުގައި ވާނީހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ (ކުފުރުގެ ޙުކުމްޤަރާރުތަކި) ދިރިއުޅުމުގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އޭނާ ވަސަވީ ޤާނޫނު ޤަވާނީނުތަކުން ގެނައުން ހެއްޔެވެ؟"

ޖަވާބުގައި ވިދާޅުވިއެވެ: "އެންމެ މައްސަލައެއްގައި ޙުކުމްކުރުމާއި، ދީން މައްސަލައެއްގައި ޙުކުމްކުރުމާ ތަފާތެއް ނުވެއެވެ. އެގޮތުން ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ހިލާފަށް ޙުކުމްކުރުން އެންމެ މައްސަލައެއްގައިވިޔަސް ހުއްދަކޮށް އިސްތިޙާލުކޮށްނަމަ އޭނާ ކާފިރުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާ އިސްތިޙާލުކޮށް ހުއްދަކަމަ، ދެން އޭނާ އެންމެ މައްސަލައެއްގައި ޙުކުމްކުރިޔަސް ނުވަތަ އެއްހާސްފަހަރު، ނުވަތަ ހަތަރަށް ނުވަތަ ދިހަ ފަހަރުކުރިޔަސް ފަރަޤެއްނުވެއެވެ. އެއީ އޭނާއަކީ ފާފަވެރިއެއްކަމުގައި، ކުފްރު ޢުލަމާއުން އެއްބަސްވެއެވެ. އޭނާ ކުފުރެއްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ." މިއެވެ.

ޙަދީޘުގައި: ރިވާވެގެން އޮތް ޖާނުނަރުކުން ކުރިހަރަކާތް، އަދި ފާހަގަކުރެވޭ
އައިސްލާމް އާދަކާރަތަކުގެ މައްސަލަ ބުނުމުގެ ކުރިއަށް، އަދި ފެށި ދިނާ
ބޭނުމަށް ބުނުމުގެ ކުރިއަށް ދިނުމަށް ކަމުގައި ހަމަ ފާހަގަކުރެވޭ އަދިއަލަ
ހަމަހަމަކޮށް ބުނުމުގެ ބޭނުންތެރިކަން. އެހެން އެއްގޮތަށް އަދިއަލަ
އަޅުގަނޑުމެން ފަހި ގުޅުންހުރި ބަދަލުތަކުން ނުވަތަ ފަހި އާދަކާރަތަކާ
ޝަރުޢީ ގޮތުން ބުނުމަށްޓަކައި. ކުރިމަތި ކޮޅުގައި، އަދިއަލަ ބޭއްލުވާ
ފެތުރުނުގެ ބުނުމުގެ ބަދަލުތަކާ ދެކޮޅަށް ނުބުނެ. ދީނަށް ހިތްބޭނުގެ
ނުކަމެ، އިސްލާމީ ގެންދާ ކުރުމަށް ކަމެއް ނުވާނެ ހިނދުކަމަށް.

އަދި ﷲ ތަޢާލާއަށް ޝުކުރު ގެނައުން ބުނެ ކުރުމަށްޓަކައި އަދި
ބުނުމުގެ ނުވި ވަސީލަތްތައް ގޮތެއް ދެވޭ ގޮތަކަށްވެއެވެ. އަދި އާދި އަދި
އަދިއަލަން އަޅުގަނޑު ބުނުމުގެ ދުއްރަ، އެހެން ފިޔަވާ ކަމެއްނުން
ބުނުމުގެ ދުއްރަ، ޚުދުއިލްމާ ކަނޑަތާގު ފާސްކުރެވޭން އަހަރެމެން ދުއްރަ
(ނުބައި ކަމަށް ބަޔާނެއް ދެވޭނެ ވިދާޅު ތިރީން ބަރަކަތް ކުރުމަށް
ހިސާބަށް ނުދިނުމުގެ) ގެންނަވަރު ނުވަނެވެ.

އެހެނީ ކަލޭމެން ހަމަ އަބަދުވެސް ﷲ ތަޢާލާއަށް ޝުކުރު ހަމަޖެހޭ
ބުނުމުގެ ވެރިކަމެވެ. އަދި އާދި ހަމަ ކުރާ ކުރުމަށް. ބޭއް ކުރުމަކުން
ހިތްގެ އިސްލާމީ އެއް ގޮތް، އެކަން ހަދިއަށް، ނުވަތަ އިސްލާމީ ކުރުން،
ދުވަސް ހަދުކުރުމަށް.

އެގޮތުން ހަވާރިޖުސަލަފުން އެންމެ ތަބިޢުއްތާބިޢީންގެ ހުކުމްކުރާ މިފަދަ އާރާ

އެކަން ހުއްދަކުރެއްވި، އަދި ޝަރީޢަތުގެ އޮތް ހުކުމުން އެއްވެސް ތައުލީމުކުރާ

ނުވާ އިންކާރުކުރުން ދެވޮޅުކުރާނެ އާރާ ބޭނު ކުރެވިދާނެ.

ހަމަ އެގޮތަށް ޚާއްޞަކޮށް ހަވާރިޖުސަލަފުން، ނުވަތަ ތިރީގައި އޮތް ފާސިދުން

ބަލާއިގެން ހުކުމްކުރާ މިފަދަ އެކަން ހުއްދަކުރުމުގެ ނަމުގައި، އަދި ﷲ ގެ

ހުކުމް އާރާ ގަބޫލުކުރުން އިޖުތިހާދުކުރުމަށް އާރާ ކުރެވޭ ނުވާނެ.

މިހެން ބުނުމުން ސުލްޠާނުގެ ޢަމަލުތަކާއި ޚިލާފަށް ވަކި ކުރަން

ނުކުރެ މިހެން މި ދުނިޔޭ ޢަޤީދާކުރުމުގައި، އަނެއް ބައިކު މި ޝަރީޢަތް ޢަޤީދާ

ކުރުމަށް ބުނެއްވާ! ބޭނުފުޅުކުރާ، އެހެ ޖާގަ ދިނުމާ ކުރިމަތީ ކަންކަމާ

ފާސިދުކުރަން ނުނުވި، ތަޢައްޞުބުވެރިން އެނގޭ ކަންކަމުވާ.

ހަތަރުވަނަ ނުކުތާ:

އަނެއްބަޔަކު ޙުކުމުގެ މައްސަލައިން އިސްތިދްލާލުކުރަން ފަރަދުކުރާ އެއްމައްސަލައަކީ "ޝަރުޢުޙުކުމް" ކަމުގައި، ޤާނޫނުހެދުން ކަމުގައި ނަންދީ ކަންތަކެވެ.

އެގޮތުން ޤައުމުގެ ބަޔަކު ހަމަހަމަކުރުމަށް ޤާނޫނުތައް އުފައްދައިގެން ފާސްކުރުމަކީ "ޝަރުޢު" ކަން، الله އަށް ޚާއްޞަ ޙައްޤެއްގައި ޝަރީކުކަން، އެކަމުގައި ބައިވެރިވުންކަމުގައި އޮޅުން ބުނެއެވެ. ޙުކުމާ މިޔާއި ހިމާޔަތް ޤާނޫނުތައް އުފެއްދުމަކީ ކާފަރުވާ ކަމުގައެވެ.

މިއީވެސް ޝަރީޢަތުގެ ހަމަތަކުން ބަހާ ވަޒަންކުރަމުން ޤަބޫލުކުރާކަމެވެ. އެހެނީ ޝަރުޢުޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ ދީނުގައި އުފެއްދުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ الله ގެ ޙައްޤުފުށުކުރާތީ ދީނުގައި ގޮތުގައި، އެކަޑާނުގެ ޝަރީޢަތަށް އަޅުގަނޑުމެން ބަޔާނުކުރާ ގޮތަށް އެކަޑާނުގެ ޝަރުޢުޙުކުމުގެ ބަޔާގައި، އަނެއްކާވެސް ޤާނޫނުގެ ބާރުދިނުމަށް ކަމުދިން ތަފާސް އުފެއްދުންތަކާ މިހެން ބުނުން، ނުވަތަ ދިމާނަށް ތިޔާ ފަތަސް ޝަރީޢަތުން ބުނެ މިއާކުރާ ތަފާތަކީ ކޮބައިތޯ؟

މިއީ ފަހުގެ ބައެއް ފާސިދުންގެ ދުރުގައިވެސް ބަރުލަމާނީ އަދި ބޭރުގެ އަސާސީ ޤާނޫނުތަކުގައި ދުސްތޫރު ހިނދު ކަމެއްގެ މިންވަރު ބަލައިލާށެވެ، ކުރުމުގެ ދީނުން ބާރުވާ ޝަރީޢަތުގައި الله އަށް ނިސްބަތްކޮށް،

އެކަލާނގެ ދީނަށް ނިސްބަތްކޮށްގެން، އެއްވެސް ތައުލީމެއްގެ އުސޫލުއްދީނި ސާފު ބަޔާނާއެކު ކަންކަން ބަދަލުކުރުމެވެ.

މިސާލަކަށް: ޖިނޭގެ ބައްޔަކީ ރަޤަމްކުރުމުގެ ނުނު އެކަމަކު އެއީ 5 އަހަރު ޗަލުގައި ބެހެއްޓުމާ އަދި ދީނުގައި އަސާސް ގޮތަކީ އެއީބަލިން، ޤަވާއިދުގައި ނުވަތަ ﷲ އެންގެވި ގޮތަކީ އެއީ ކަމަށް ބުނުމެވެ. އެހެނީ ޝަރީޢަތް ބަދަލުކުރުމުގެ ދީން ބަދަލުކުރުމެވެ. ދީނުގައި ނެތް، އަދި ޝަރީޢަތުގައި ނެތްކަމެއް ޝަރީޢަތަށް ނިސްބަތްކުރުމެވެ.

އެއާ ޚިލާފަށް ބައެއް މީހުން ﷲ ގެ ދީނަށް ކަމެއް ނިސްބަތްކޮށްގެން އުނިއިތުރު ގެނައުމުންނާއި، އަމިއްލައަށް ވަކިގޮތެއް ހިތާ ނިސްބަތްކޮށްފައި، ފޮތްތަކުގައި ކިޔާ އެގޮތަށް ބަދަލުކުރުމާ އަދި ޝަރީޢަތުގެ ބިދުޢަ، އަދި ދީން ބަދަލުކުރުމުގެ ބިދުޢަ، އެއަށް ދީނުން ފުރިހަމަކުރާކަމެއް ނުހުންނެވެ. އެހެނީ އެބުނުން އެކަންކުރާމީހުން ﷲ ގެ ރަސޫލަކަށްވުރެ ބާރުތަކާ ދީން، އަދި ޝަރީޢަތްކުރުމުގައި ބަލާގެންނެވެ.

މިކަން އިލްމުވެރިންގެ ބަސްތަކުގައި ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

▶ **އިބްނުލް ޢަރަބީގެ** އަޙްކާމުލް ޤުރްއާނުގައިވެއެވެ:

(إنْ حَكَمَ بِمَا عِنْدَهُ عَلَى أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ؛ فَهُوَ تَبْدِيلٌ لَهُ يُوجِبُ الْكُفْرَ)[6]

މާނައީ: "ﷲ ގެ ހުކުމެއްކަމުގައި ނިސްބަތްކޮށްގެން އެކަމާ އެއިން ހުކުމްކުރުމަކީ އެއީ ކާފިރުވުން ވާޖިބުކުރާ ތަބްދީލުކުރުން (ބަދަލުކުރުން) މެވެ."

ދީން ބަދަލުކުރުމަކީ، ޝަރީޢަތް ބަދަލުކުރުމަކީ، އަދި ޝަރުޢު ބަދަލުކުރުމަކީ މިއެވެ. ﷲ ގެ ހުކުމެއްކަމުގައި ނިސްބަތްކޮށްގެން، އެކަމަކު ނިސްބަތްކުރުން، އެކަލާނގެ ހުކުމެއް ކަމުގައި ދޭހަވާ އެވެގެންނޭ. ކުފުރުކަމަކީ މިއެވެ. އަދިމާން ﷲ ބާވައިލެއްވި ޤުރުއާނާއި ބުނުމުގެ ބަދަލުކުރުމެވެ. އަދި އެއީ ﷲ ގެ ހުކުމެއްކަމަށް ބުނުމުގެ ކަލޭގެ ބަދަލުކުރުމެވެ.

އެކަން ޖެހޭކަމަކީ ބުނުމުގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީސްތަކުން ބަޔާން ކަށަވަރުކޮށްދެއްވައެވެ:

---

[6] أحكام القرآن: 127/2

(مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ فِي شَأْنِ الرَّجْمِ فَقَالُوا نَفْضَحُهُمْ وَيُجْلَدُونَ.)[7]

މާނައީ: "ރަޖަމުކުރުމާމެދު ތައުރާތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަނީ އޮތީ ކޮންގޮތެއް ހެއްޔެވެ؟ "

އެމީހުން ބުނީއެވެ: "(ފެންނަނީ އޮތީ ޒިނާކުރާ މީހުން) ބޭއާބުރުކޮށް ފަޟީޙަތްކޮށް، އެމީހުންގެ ގައިގައި ޙައްދު ޖެހޭނެކަމަށެވެ."

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ:

(«أَنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم بِرَجُلٍ مِنْهُمْ وَامْرَأَةٍ قَدْ زَنَيَا، فَقَالَ لَهُمْ: كَيْفَ تَفْعَلُونَ بِمَنْ زَنَى مِنْكُمْ، قَالُوا: نُحَمِّمُهُمَا وَنَضْرِبُهُمَا، فَقَالَ: لَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَاةِ الرَّجْمَ، فَقَالُوا: لَا نَجِدُ فِيهَا شَيْئًا...)[8]

މާނައީ: "ޔަހޫދީން، އެމީހުންގެ ތެރެއިން ޒިނާކުރި ފިރިހެނަކާ އަންހެނަކު ގޮވައިގެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް އައެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ބަދީޤް ވިދާޅުވިއެވެ: "ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ޒިނާކުރާ މީހާމެދު ކަލޭމެން ކަންތައް ކުރަނީ ކިހިނެއް ހެއްޔެވެ؟"

---

[7] صحيح البخاري: 3635

[8] صحيح البخاري: 4556

އެމީހުން ބުންޏެވެ: "އެދެމީހުންގެ މޫނުގައި ދެލިއުނގުޅާ ކަޅުކޮށް އަދި ތަޅަނީއެވެ."

އެކަލޭގެފާނު ޙަދީޘް ކުރެއްވިއެވެ: "ކަލޭމެންނަށް ތައުރާތުގައި ރަޖުމުކުރުން ނުފެނެއެއްޔެވެ؟"

އެމީހުން ބުންޏެވެ: "ތައުރާތުން އެއްވެސް އެއްޗެއް (އެބަހީ ރަޖުމެއް) އަހަރުމެންނަކަށް ނުފެނެއެވެ." މިއެވެ.

ދެން ތައުރާތު ގެނެސް ކިޔަވަން ފަށާ ރަޖުމުގެ އާޔަތް އަތުރުން އެމީހުން އެތަނުގައި އަތްއަޅާ ފޮރުވާ އަނެއް ބައި ކިޔައެވެ. އެހެންކަމުން މިއީ ﷲ ގެ ޙުކުމްފުޅަށް އިންކާރުކުރުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ފޮތުގައިވާ އެކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވި ޙުކުމްތައް ބަދަލުކޮށް، އޭގެ ބަދަލުގައި އޮތީ އެހެން ގޮތެއް ކަމަށް ބުނެ، އެކަލާނގެ ފޮތަށް އެކަލާނގެއަށް ނިސްބަތްކޮށްދޭން ހަމަޖެއްސުމެވެ. މިއީ ދީން ބަދަލު ކުރުމެވެ.

◀ **އިބްނު ޢަބްދުލް ބައްރު** ވިދާޅުވިއެވެ:

(وَفِي هَذَا الْحَدِيثِ أَيْضًا دَلِيلٌ عَلَى أَنَّهُمْ كَانُوا يَكْذِبُونَ عَلَى تَوْرَاتِهِمْ وَيُضِيفُونَ كَذِبَهُمْ ذَلِكَ إِلَى رَبِّهِمْ وَكِتَابِهِمْ.)[9]

---

[9] التمهيد لابن عبد البر: 387/14

މާނައީ: "މިބަސްފުޅުގައި އޭގެ އިތުރުން ތަރުޖަމާ އަށްއަކަމަކީ: އެބުނީ ބަޑުކާމުގެ މައްސަލައިން ދުވަހުދާކާމައި، އަދި ކުފުރުން ހަދާ ދުރު ކުފުރުންގެ ވެދި ދަރުބަން އަދި ކުފުރުންގެ ތޮށިން ނިސްބަތްކޮށްދެއްވާފައެވެ." މިއެވެ.

▶ **އަލްޖައްޞާޞް**ގެ އަޙްކާމުލް ޤުރްއާނުގައި ގެނެސްފައެވެ:

(أَنَّ مَنْ حَكَمَ بِغَيْرِ حُكْمِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ إنَّ هَذَا حُكْمُ اللَّهِ فَهُوَ كَافِرٌ كَمَا كَفَرَتْ بَنُو إسْرَائِيلَ حِينَ فَعَلُوا ذَلِكَ)[10]

މާނައީ: "الله ގެ ޙުކުމާއި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަށްފަހު، ދެން މިއީ الله ގެ ޙުކުމޭ ބުނެފި މީހާ ފަދަ ކާފިރެކެވެ. އެއީ ބަނީ އިސްރާއީލުގެ މީހުން އެކަމަށް ކަންތައްކުރުމުން ކާފިރުވިފަދައިންނެވެ." މިއެވެ.

▶ **ޙަބްރުލް ތަރްޖުމާނު ބިން ޢައްބާސް އަސްތަރުދު**، وَمَن لَّم يَحۡكُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ [المائدة: 44] މިއާޔަތްކަރީމާގައި ވިދާޅުވިއެވެ:

(مَنْ حَكَمَ بِكِتَابِهِ الَّذِي كَتَبَهُ بِيَدِهِ وَتَرَكَ كِتَابَ اللَّهِ، وَزَعَمَ أَنَّ كِتَابَهُ هَذَا من عند الله قد كفر...)[11]

---

[10] أحكام القرآن للجصاص: 93/4

[11] تفسير الطبري: 461/8، تفسير ابن أبي حاتم: 1142/4

މާނައީ: "އަލްޙަކަމު އަލްޢަދްލު އަޙްމަދު ލިޔުނު ފުޅުގައިވާ ގޮތުން ބުނުއްވާން،

ﷲ ގެ ފޮތް ދަރުސްކޮށް، އަދި އޭނާގެ މެދުގައި ﷲ ގެ ބަރަކާތްތަކުންނާ

ފޮތްއަޅުވަން ދަށުވާނެހުރި މިހާ ކަމަށް ކުރައްވަމުއްޖެއެވެ." މިއެވެ.

އަލްއަދުލަން ލިޔުން ފޮތް: އެބަހީ ޤުރުއާނުގައިވާ ލިޔުން އެކުލަވާލާ ކަރުދާސެވެ.

އެކަމަކު ހުސްއެކަށި، ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް ދަރުސްކުރާއި އެޤުރުއާނުގައިވާ

ގޮތުން އަމަލުކުރިއަށް ކަމަށްކުރުމެވެ. ޝަރީޢަތުގެ ގޮތުގައި ގެންނަވާފައި

އެވަނީ އެފޮތަކީ ﷲ ބަރަކާތްތަކާ ފޮތުއެކަމަށް، އެބަހީ: ﷲ އަންގަވާ

އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަކީ މިއީކަމަށް، ނުވަތަ އެބަހީ: ލިބަސްނާ ހަދާފައި މިއޮތް

ޤުރުއާނެއް މިއީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތުކަމުގައި، ދީނަކީ މިއީކަމުގައި ބުނު

އެކަލާނގެ އަށް ނިސްބަތްކުރުމެވެ.

މިފަދައިން ކަންކުރުމުގާ އެވަނީ ޝަރުޢީކުރުމުގައި ދީން ބަދަލުކުރުމެވެ.

އެކަމު ﷲ އަށް ނިސްބަތްކުރުމުއްނަޒި، އަދި ކުރުއާވަ ދީނާ ހުކުމުކަން

އެއްބަސްވެ އަދި އެއީ އަލްއަދަލަތު އެކަލަވާލި އުޞޫލުތަކާއެކަމަށް ބުނުލު

މިހާ މިގެ ތަރައަށް ނުވަތަވުމެވެ. އަދި އާނަވަހި ފުރުކަރާ، އަދި އެހެން

މިންނަން ފާރުއަށް އަމުރުކުރާ މިހެން ކަމުގައިވެ.

◀ ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ:

(الشرع المبدل " وهو الكذب على الله ورسوله صلى الله عليه وسلم أو على الناس بشهادات الزور ونحوها والظلم البين فمن قال إن هذا من شرع الله فقد كفر بلا نزاع. كمن قال: إن الدم والميتة حلال)[12]

މާނައީ: "ބަދަލުކުރެވިގެންވާ ޝަރީޢަތަކީ: الله އާއި އޭނާގެ ރަސޫލާގެ މައްޗަށް ދޮގުހެދުމާއި، ނުވަތަ މީސްތަކުންގެ މައްޗަށް ދޮގު ހެކިބަހާއި އެފަދަ ކަންކަން ބޭނުންކުރުމާއި، އަދި ބަޔާންވެ ސާފުވެގެންވާ އަނިޔާވެރިކަމެވެ.

ފަހެ މިކަންކަން މިއީ الله ގެ ޝަރުޢުގެ ތެރެއިންވާ ކަންކަމޭ ބުނެފި މީހާ ފަހެ އެމީހެއް ޚިލާފެއްނުވާ ގޮތުގައި ކާފިރުވެއްޖެއެވެ! އެއީ މިސާލަކަށް: ލޭއާއި މަރުވެފައި ކެއުން ހަލާލުވެގެން ބުނާ މީހާއެވެ." މިއެވެ.

ދީނުގައި އޮތް ގޮތަކީ މިއީ، ނުވަތަ الله އަލްޤުރުއާނާ އަދި އޭނާގެ ޝަރީޢަތުގައި އެއްގޮތަކީ މިއޭ ބުނުމުންނެވި، އަމިއްލައަށް ފެންނަ ގޮތް މަސްދަރަކަށް ހަދައިގެން، ނުވަތަ އެއްޗެހި ހަދާހަކަ މަސްދަރަކަށް ބަދަލުވެގެން، ނުވަތަ ތިމާފަދަ ފާސްކުރުމުގައި އެކި މަސްދަރަކަށް

[12] مجموع الفتاوى: 268/3

ބަލައިގެން ޙުކުމްކުރުމީ މިޔާއީ އަދި ޝަރުޢުކުރާ، ނުވަތަ ދީން ބަދަލުކުރާ
މިކަމް ނުނިވޭ. ނަމަވެސް އެއްބާވަތަކީ އަނިޔާވެރިކަން ޙުކުމްކުރާ މީހުންނެވެ.

މިފަދައި ދައިޤާމްކުރެވޭ ވެއެވެ. އެއީ ﷲ ގެ ޝަރީޢަތް - އެބަހީ
ޒާތުއްނަފްސް ސާލިޙު ބަދަލުކުރުން ބަދަލުކުރުމާއި، ނުވަތަ ބަދަލުކުރުން
ބަދަލުކުރުމާއި ކަނޑައަޅާ - ބަދަލުކުރުމީ މިހާ އިޖްމާޢުން ކާފިރުވާނެއެވެ.

އެކަމަކު އަނބުރާލެވެން އިޚްތިޔާރުން ﷲ އަށް އަދި ދީނަށް ނިސްބަތް
ކުރެއްވުމުގެ، އެކަމަކީ ބަޑުއެޅުމާ ގުޅޭ ޒާތުގެ ބަދަލުކުރިޔަސް
އިޖްމާޢުން އެކަމީ ކާފަރު ކަމެވެ.

► އަޅުގަނޑު ކުރިއަށްގެންދަން ނުވާ ބާބެއް ޖާގަޔަށް ގެންނަވާލުން އިބްނު
ޢަބްދުލް ބައްރު ވިދާޅުވެއެވެ:

(وَأَجْمَعَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ الْجَوْرَ فِي الْحُكْمِ مِنَ الْكَبَائِرِ لِمَنْ تَعَمَّدَ ذَلِكَ عَالِمًا بِهِ
رُوِيَتْ فِي ذَلِكَ آثَارٌ شَدِيدَةٌ عَنِ السَّلَفِ وَقَالَ اللَّهُ عز وجل وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ
بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ وَالظَّالِمُونَ والفاسقون نَزَلَتْ فِي أَهْلِ
الْكِتَابِ قَالَ حُذَيْفَةُ وَابْنُ عَبَّاسٍ وَهِيَ عَامَّةٌ فِينَا قَالُوا لَيْسَ بِكُفْرٍ يَنْقُلُ عَنِ
الْمِلَّةِ إِذَا فَعَلَ ذَلِكَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ حَتَّى يَكْفُرَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ

وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ رُوِيَ هَذَا الْمَعْنَى عَنْ جَمَاعَةٍ مِنَ الْعُلَمَاءِ بِتَأْوِيلِ الْقُرْآنِ مِنْهُمُ ابْنُ عَبَّاسٍ وَطَاوُسٌ وَعَطَاءٌ...)[13]

މާނައީ: "އިލްމުވެރިން އިޖްމާޢުވެގެންވަނީ ބުނުމުގައި (الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޒިކުރުވެ) އަނިޔާވެރިވުމަކީ ބޭއިމް ލޯބިވާގޮ ތަރުތީބުން ކަމެއްކަމެވެ. އެއީ އެނގިރުމެ ޤަބޫލުކުރުމަ އެކަމަކިން ކަންތައްކުރާ މިހާރުދުވަހުވެއެވެ.

އެކަމުގައި ސަލަފުންގެ އަހުލުން ހަރުކަތް އަޤީދާތައް ރިވާވެގެންވެއެވެ. އަދި الله އަންގަވާފައިވާ: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުނުމަށްކަމާ މިހުނި ކަލާމުނުކުރުމަށް، އަދި އަނިޔާވެރިންކުރުމަށް، އަދި ފާސިޤުންކުރުމަށެވެ.

މިހާތަނަށް ބާވައިލެއްވި އަހުލު ކިތާބުންނާ މެދުގައެވެ. ބުނުއިލާހީ އިބްނު ޢައްބާސް އާއިން ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އެހެންތަނަށްވި ހަރުކަތްތަކުން ބާއްވާގެންނެވެ.

އެބަހުން ވިދާޅުވިއެވެ: "މިއައްމަތީގެ ޤިބުލާ (އެބަހީ: އިސްލާމްދީން ޤަބޫލުކުރުގެން ހުރި މުސްލިމުން) އެކަމަކިން ކަންތައްކުރިނަމަ އެއީ މިހާރުން ބުރަވާ ކަމެއްކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެއީ އެކަމާ الله އާއި އެކަމާނގެ މަލާއިކަތުންނާއި، އެކަމާނގެ ފޮތްތަކާއި ރަސޫލުންނާއި އާޚިރަތް ދުވަހަށް ކަމަކުވެއްޖެއުމަށް ދެންނެވެ.

ޤުރްއާން މާނަކުރެއްވުމުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ޖަމާޢަތްތަކުގެ އަރިހުން މިމާނަ ރިވާކުރެވުނެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި އިބްނު ޢައްބާސްއާއި، ޠާވޫސްއާއި، އަޠާއު ހިމެނެއެވެ." މިއެވެ.

الله އަންގަވާ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ފޮތެއް ބަދަލުވެގެން ވިޔަސް އޭގެ ބަދަލުގައި ބުނުމުކުރުން އޭގެ ޤާނޫނުގައި އެއީ ޝަރީޢަތް ނުވަތަ ދީން ބަދަލުކުރުން ކަމުގައި ނުވާކަން މިދެއިޖްމާޢުން އިނގެއެވެ. އަދި ކުރުމާ ގޮތަށް ޝަރުޢުއްކަން ދީން ބަދަލު ކުރުމަކީ ކޮބައިކަން އިސްލާމްދީނަ ބަސްމަލާކުން ބަޔާންކޮށްދެއެވެ.

އެހެންކަމުން الله އަށް، އަދި އެކަލާނގެ ދީނަށް ކަމެއް ނިސްބަތްކުރުމުގައި، އިސްތިޝާރު ކުރުމުގެ ނުވި، އަމުއްލަ ހަވާނަފްސުގެ އެދުންތަކަށް ދިޔާލައިގެން ވަކި ޤަވާޢިދުތަކެއް ނުވަތަ ޤާނޫނުތަކެއް ނުވަތަ އާދަކާދައާއި ތަގާފަތްތަކަށް ބަދަލު ގެނައުމެއްވެސް އުފެދުނަސް އެއީ ސަބަބުން އެއީ ޝާރިޢުގެ ދީނުން ބޭރުވާ ކުރުމެއް ނޫނެވެ.

ޢުރްފުވާނު ބޮޑު ފާފަކަމަށްކުރާ ބުނުމުގައިވެއެވެ. މައްސަލައިގާ ގޮތަށްވެ. الله އަށް ނިސްބަތްކުރުމުގައި، އަދި ހުއްދަކުރުން ހަރާމްކުރުމުގައި، ވަކި ޤާނޫނުތަކާއި ޤަވާޢިދުތަކާއި އެކުލަވާލާ ތަޝްރީޢުކުރުން ބިނާކުރުވުން

ފާފައަކަށް އަމުރުކުރުމުގެ މައްސަލައާއިވެ. އަދި ފާފައާއިގެ މަތިގައި ދުރުކުރުމުގެ މައްސަލައާއިވެ.

އެހެނީ އެއީ ވެރިޔާ ނުވަތަ ވެރިންނާއި އަމީރުން، ޚަތީބުން އެއަށް [illegible] އެއީ [illegible] އެއްބަސްވެވޭއިރެވެ.

އެންމެ ފުރަތަމަ ފާފައަކަށް އަމުރުކުރި މީހާއީ، ފާފަވެރި އަމުރަކަށް ކިޔަމަންވާ މީހާގެ ޙުކުމަކީ ކޮބާހެއްޔެވެ؟

ފާފަވެރި އުޅުމުގެ ވެރިކަމާ ކަމާބެހޭ ހުކުމަކީ ކަލަންޑަރު އަމުރުކުރާ މީހާ ސުވާބަ ﷲ އަށް

ދުވުނުވާކަމާ އަމުރުކުރާ މީހާ ގިނަގިނައިން ކިޔަމަންވުމުގެ ސުވާބަ ހަމައެއްވެއް އެކަށީގެން

އަރުވަނީވެސް އަރުވަފިއެވެ. ގިނަގުނަ ފާފަވެރި އަމުރުކުރާ މީހާ، ސުވާބަ އެހެން

ކިޔަމަންވާ މީހާ ކާފަރުވާނުކަމުން އަރުވަނީ ފާފަވެރި ވާނެއެވެ.

އަދި ކިޔައިސް، ﷲ އަށް ދުޢާކުރުން ސުވާބަ ފާފައިގެ ތަރުކާއެއްޖެހުން ސުވާބަ

ވަކިކަން ކިޔަމަން އަދިއެކަ ނަފްސަނީ ތަޤުވާކަން ނަދުރު ބޮޑު

މީހާ ފުރިހަމައިން ބަރަކާތް އަދިއެނގެނީ: "ﷲ އަށް ދުޢާކުރުމަށް

ނަދުރު ބޮޑު މީހާ ފަދަ ﷲ އަށް ނުރުހުންތެރިވެ." އޭނާ ކަމަށްވަނީ ކިޔަމަން

އަދިއެނގެނީ ނުވެއެވެ.

އަދި ކިޔައިސް، ﷲ ބަރަކާތްލެއްވި ބަރަކާތްތައް، އަދި ބަރަކާތްލެއްވި ބަލައި

ބަރަކާތްތަކަށް (މާނައަކީ ދީނަކުން އެކަން ނިޔަތްތަކުން ފިކަން ބަރަކާތް ހުރިހާ

ނުވަތަ ޙަރާމް ކުރި) ދީން ބަދަލުކުރާ މީހުންނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައިވެސް، ކިޔަމަންތެރިވާ އިޖްތިހާދުގައި ދީނުގައި ޙަރާމް ކަންތައް ޙަލާލު ހުއްދަކުރުމުގައި ގަބޫލު ނުކޮށް، ހަމައެކަނި އަމަލުން ބޭނުމާ ބުނިޔާ ކޮންޓްރޯލް އެކާ ދީނުން ބަދަލުވެފައިވާކަމުގައި، އަދި އެއީ ހަމަ ފާފައެއްކަން އިލްމުވެރިން ބަޔާންކުރައްވައެވެ.

▶ އެގޮތުން ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ:

(وهؤلاء الذين اتخذوا أحبارهم ورهبانهم أربابا - حيث أطاعوهم في تحليل ما حرم الله وتحريم ما أحل الله يكونون على وجهين: أحدهما: أن يعلموا أنهم بدلوا دين الله فيتبعونهم على التبديل فيعتقدون تحليل ما حرم الله وتحريم ما أحل الله اتباعا لرؤسائهم مع علمهم أنهم خالفوا دين الرسل فهذا كفر وقد جعله الله ورسوله شركا - وإن لم يكونوا يصلون لهم ويسجدون لهم - فكان من اتبع غيره في خلاف الدين مع علمه أنه خلاف الدين واعتقد ما قاله ذلك دون ما قاله الله ورسوله؛ مشركا مثل هؤلاء.

والثاني: أن يكون اعتقادهم وإيمانهم بتحريم الحرام وتحليل الحلال ثابتا لكنهم أطاعوهم في معصية الله كما يفعل المسلم ما يفعله من المعاصي التي يعتقد أنها معاص؛ فهؤلاء لهم حكم أمثالهم من أهل الذنوب.)[14]

މާނައީ: "އެމީހުންގެ ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން ޙައްބުންތަކަށްދީގައި ހަދާ، ﷲ ޙަރާމްކުރެއްވި ކަންކަން ޙަލާލުކުރުމުގައި، އަދި ޙަލާލުކުރެއްވި ކަންކަން ޙަރާމްކުރުމުގައި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެއްޖެ މިމީހުންވެސް ދެގޮތަކަށް:

ފުރަތަމަވީ: އެވެރިން (އެބަހީ: ޢިލްމުވެރިންނާއި އަޅުވެރިން) ﷲ ގެ ދީން ބަދަލުކުރިކަން އެމީހުންނަށް އެނގެއެވެ. ދީން ހަމަ އެބަދަލުކުރުމުގެ މައްޗަށް (އެއްބަސްވެ) އެވެރިންނަށް ތަބަޢުވެއެވެ. އެގޮތުން ﷲ ޙަރާމްކުރެއްވި ކަންކަން ޙަލާލުކުރުން، އަދި ޙަލާލުކުރެއްވި ކަންކަން ޙަރާމްކުރުން އެމީހުންގެ އިއްތިބާޢުކުރުން ޤަބޫލުކުރެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ބޮޑުންނަށް ތަބަޢުވެގެންނެވެ. އެކަން އެމީހުން ކުރަނީ ޝަރީޢަތުން ގެންނެވި ދީނާ އެވެރިން ޚިލާފުވާކަން ދެނެތިބެއެވެ.

މިއީ ކުފުރެކެވެ. އަދި ﷲ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާފުޅާ އެކަން ޝިރުކުކަމުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އެއީ އެމީހުން އެވެރިންނަށް ނަމާދުކޮށް

[14] مجموع الفتاوى: 70/7

ސަރީޙަ ނުކުރިޔަސްމެއެވެ. އެގޮތުން ދީނާއި ޚިލާފުވެގެންވާ އެނގިގެންވާ
ބާރު، ދީނާއި ޚިލާފުވުމުގައި މީހަކަށް ތަބަޢަވެ، އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ
ރަސޫލާ އެންގެވި ގޮތް ފިޔަވައި އެމީހަކު ބޭނުން ގޮތް ޤަބޫލުކުރަން
އިޖުތިހާދުކުރުން މިހާލަތަކީ ހުރިހާގޮތަކަށް މުސްތަޤިއްލުވާއެވެ.

ދެވަނައީ: އެމީހުން (އެބަހީ: އިސްލާމްވެރިންނާއި އަޅުވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން
ތަބަޢަވުމާއި މީރުން)، ބަޔާންކުރެއްވި (ހަމައެކަނި ބޮޑުކަމެއް) ބާރުވެރިކަމާއި،
ބަރަވެރިކަމެއްވާނަމަ ބަރަވެރިކަމާއި ދެކޮޅު ހުރެ ޖާހިލުކަމާއި އިޖުތިހާދު
ޝަރުޢީކުރުމުގެ.

ނަމަވެސް އެމީހުން އެވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން (ޢަމަލުން ބާރުދިނުން)
ހަމައެކަނި الله އަށް އުޅުއްވާތީއެވެ. އަދި ހަމަ މުސްލިމުންނާ ފަރާތާއި
އުޅުދުނުއާލަތްކަން ޤަބޫލުކުރުމާއި ނުކުރުން ބާރު އަމިއްލަ ފަރާތުން
ފެނިއްޖެއެވެ.

ފަހެ މިފަދަ މީހުންނަށްވަނީ މިމީހުންފަދަ ފާފައިގެ އަހުލުވެރިންގެ ބުނުއްވެ."
މިއެވެ.

◀ **އިބްނު ޢުޘައިމީން** ވިދާޅުވިއެވެ:

(الحكم بغير ما أنزل الله ليس بكفر مخرج عن الملة، لكنه كفر عملي؛ لأن الحاكم بذلك خرج عن الطريق الصحيح ولا يفرق في ذلك بين الرجل الذي يأخذ قانونا وضعيا من قبل غيره ويحكمه في دولته، وبين من ينشئ قانونا ويضع هذا القانون الوضعي، إذ المهم هو: هل هذا القانون يخالف القانون السماوي أم لا...)[15]

މާނައީ: " الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރުމަކީ މިއްލަތުން ބޭރުވާ ކުފުރެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު އެއީ (މިއްލަތުން ބޭރު ނުވާ) ޢަމަލީ ކުފުރެކެވެ. އެހެނީ އެފަދައިން ޙުކުމްކުރާ މީހާ ޞައްޙަ މަގުން ނިކުމެއްޖެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި، އެހެން ފަރާތަކުން ވަޟުޢީ ގާނޫނެއް ނަގައިގެން އޭނާގެ ދައުލަތުގައި ޙުކުމްކުރާ މީހަކާއި، އަނެއްކޮޅުން އަމިއްލައަށް ވަޟުޢީ ގާނޫނެއް އުފައްދާ އެގާނޫނު ޖައްސާ މީހާ ފަރަގެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ ބަލަންޖެހޭނީ މުހިއްމު ކަންކޮޅަކީ: މިގާނޫނު ސަމާވީ ގާނޫނާ ޚިލާފުވޭތޯ ނުވަތަ ނޫންތޯއެވެ." މިއެވެ.

---

[15] فتنة التكفير: 25/1

• ފަސްވަނަ ނުކުތާ:

އަދިވެސް ބުނުމުގެ މައުސޫލާގައި ކުރާވާ އެއިން އަސަރެއް ނުރެ ފަރަޤުކުރުމުގެ ތެރޭގައި: ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުނުމު ކުރުން ދުރުހުރުމާއި، އަނގައިކުރެން ބަދަލުގައި އެހެން ބުނުމެއް ކުރުން ފަރަޤު ކުރުންވެއްޖެ.

އެގޮތުން އެމީހުން ބުނަނީ: ކާފަރުންވާން ބުތުރަޖާ ނުވަތަ ކުޅެ ކުފުރުއަކުގައިވާނީ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުނުމު ކުރުން ދުރުހުރުމުންނެވެ. ނަމަވެސް ދުރުހުރުމުގެ ޙިސާބުން އެގޮ ބަދަލުގައި އެހެން ބުނުމައްޕަރުވަތަ އެއްޗިއް ޝަރީޢަތް ބަދަލުކުރުން ކަމުގައިވާތީވެ ބޭ ކުފުރުވާނަކަމެވެ!

ދީނުން ބޭރުވާ ޝަރީޢަތުކުރުމަކީ އަދި ޝަރީޢަތް ބަދަލުކުރުމަކީ ކާބައިކަން ބަޔާންވެއްޖެއެވެ. އެޔާއެކު ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ބުނުމު ކުރުން ދުރުހުރުމާއި ދީން އެއްކޮށް ބުނުމެއް ނުކުތަ އަޅުވާލާފައިވާން ހުރުމަކީވެސް ތިޔަބައިކުރުމަ ކަމެއް ނޫނެވެ.

އެގޮތުން މިސާލަކަން ވައިކަންކުރާ މިހާ އަޅުކަނޑަން ބުނުމު ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ޤަވާނީންތަކަށް ބުނުމެއް ނުކުތް، އަދި ޔާއެއް އެއްވެސް ބުނުމެއް ނުކުތް ހަމަ ދުރުހުރިޔަސް އެއްޗި ހަމަ ﷲ ބާވައިލެއްވި ގޮތާ ޚިލާފަށް އެގޮ ބަދަލުގައި އެހެން ބުނުމެއް ކަނޑައެޅިއްޖެއެވެ. އެއީ އެކުލަވަން ކަނޑައެޅިގެންވާ ޙުކުމެއް ނަގައިނުދޭން ކަލި ބުނުމުކަމެވެ. އެހެންކަމުން މިގޮތަށް ފަރަޤުކުރުން

ހަމަޖެހިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެދެބޭކަލުންވެސް ހިމެނޭ ކުރަ ކާފަރުގެ ތެރެއިންނެވެ.

އެއާއެކު ބުނުމުކުރުން ދޫކޮށްލައިގެން ކާފަރުކުރުމަށް ނަސްބަތްވާ ޒިޔާދަވާނެއެވެ. އެހެނީ ނަމާދު ފިޔަވައި އެހެންވެސް ޢަމަލެއް ދޫކޮށްލައިގެން - އެބަހީ އިންކާރު ކުރުމުގައި، އިސްތިހްޒާޢު ކުރުމުގައި - ބޭރުފުރުން ހަމަލު އަދާކުރުން ދޫކޮށްލައިގެން ޖަވާބިން އެމީހަކު ކާފަރެއް ނުކުރައްވާކަން އިޖުމާޢު ހައިސްކުރައްވައިފައެވެ.

◀ ޢަބްދު الله ބުނު ޝަޤީޤު ވިދާޅުވިއެވެ:

«كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صلى الله عليه وسلم لَا يَرَوْنَ شَيْئًا مِنَ الأَعْمَالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلَاةِ»[16]

މާނައީ: "މުޙައްމަދު صلى الله عليه وسلم ގެ އަޞްޙާބުބޭކަލުން، ނަމާދު ފިޔަވައި ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ކަމެއް ދޫކޮށްލުމީ ކާފަރުއެއްކަމުގައި ދެކެވަޑައިނުގަންނަވައެވެ."

އަދި ޙިއްމަ، އިސްލާމްދީނުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގެއްލޭނީވެސް الله ބާރިއްޒާތު ގަތަނ ބުނުމުކުރުން ކަމަނ ބަޔާންކުރެއްވެސް އަދިސްކުރައްވައިފައެވެ.

---

[16] سنن الترمذي: 2622

އެއާއެކު އެއްވެސް ބޭކަލަކު އެހިސާބުން ކާފަރުކޮށްލައި ނުވެއެވެ. އެގޮތުން އިބްނު ޙިއްބާންގެ ޞަޙީޙުގައި ބާބެއް ގެންނެވިއެވެ: (ذِكْرُ الْإِخْبَارِ بِأَنَّ أَوَّلَ مَا يَظْهَرُ مِنْ نَقْضِ عُرَى الْإِسْلَامِ مِنْ جِهَةِ الْأُمَرَاءِ فَسَادُ الْحُكْمِ وَالْحُكَّامِ) "އަމީރުންނާއި ފަރާތުން އިސްލާމްދީނުގެ އުރައްޕަކުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގެއްލިގެން ދިޔުން ފާޅުވާނީ ޙުކުމްކުރުމުގައި ޙާކިމުން ފަސާދަވުމުންކަން ޒަބަރުދިނުން ދިޔަރުކުރުވުން." ދެން މިޙަދީޘް ގެންނެވިއެވެ:

(لَتُنْتَقَضَنَّ عُرَى الْإِسْلَامِ عُرْوَةً عُرْوَةً، فَكُلَّمَا انْتُقِضَتْ عُرْوَةٌ، تَشَبَّثَ النَّاسُ بِالَّتِي تَلِيهَا، فَأَوَّلُهُنَّ نَقْضًا: الْحُكْمُ، وَآخِرُهُنَّ: الصلاة.)[17]

މާނައީ: "އިސްލާމްކަމުގެ އުރައްޕައް އުރަކަކަށްފަހު އުރައްޕަ ނިގުޅިގެންދާނެއެވެ. ފަހެ ކޮންމެ ފަހަރަކު އުރައްޕައެއް ގެއްލިގެންދާއިރަށް މީސްތަކުން އެއާ ޖެހިގެންވާ އުރައްޕަށްޓަކައި ހިފައިގަން އަތްލާނެއެވެ. އެގޮތުން އެންމެ ފުރަތަމަ ގެއްލިގެންދާނީ އުރަކަކީ: ޙުކުމެވެ. އެންމެ ފަހު ކަމަކީ: ނަމާދެވެ." މިއެވެ.

މި ޙަދީޘްގައިވާ ގޮތަށް الله ބާވައިލުއްވި ގޮތަށް ޢަދުލުވެރިކަމާއި އަޙްކާމުގެ ޝަރީޢަތަށް ޙުކުމްކުރުން ވަނީ މީސްތަކުންގެ ދީނުއުޅުމާއި، އަދި ވެރިންނާއި ބާރުތުންގެ ދުނިޔަވީ ޢަމަލުކުރުން ގެއްލިގެން ގޮސްފައިއެވެ. އެއާއެކު

---

[17] مسند أحمد: 22160، صحيح ابن حبان: 6715

އޭގެ ސަބަބުން މުޅި ދީން ގެއްލިދިޔައީކަމަށް، އަދި މިސާލަކަށް ކާފިރުވެގެންވާކަމަށް ކަނޑައަޅައެވެ. އަދި ބަދިފުއިން ސަވާބުން ބައިތުލްމާލުގެ ފައިސާ ޙުކުމުވެރިޔަކު އިމާންކަމުގެ ބަސްފުޅަށް ވާޖިބުވާ އެއީ ތިރިކަމުގެ އެއިން ގެއްލިއްޖެއެވެ. އަދި އިމާންކަން އެކަހެރި ގެއްލިގެން ނުދެއެވެ. އެކަމަކު އިމާންކަމުގެ ފުރިހަމަކަމާ ވާޖިބުވާ ގެއްލިގެންނެވެ އުނިވެގެންދިއުމެވެ.

އަދި ސުންނަތުގެ ޢަޤީދާގެ އަހުލުވެރިން، اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމްކުރުން މިކަހަލަ ދަރަޖައިގެ ކާފިރުވުމެއް ނުހަރަދައެވެ.

◀ އަބޫ މުޒައްފަރު އައްސަމްޢާނީ އެކަލޭގެފާނުގެ ތަފްސީރުގައި ވިދާޅުވެއެވެ:

(وَاعْلَم أَن الْخَوَارِج يستدلون بِهَذِهِ الْآيَة، وَيَقُولُونَ: من لم يحكم بِمَا أنزل الله فَهُوَ كَافِر، وَأهل السّنة قَالُوا: لَا يكفر بترك الْحكم)[18]

މާނައީ: "ދަންނާށެވެ! ޚަވާރިޖުން މިއާޔަތުން ދަލީލުހިފައެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ: 'اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް ޙުކުމް ނުކުރާ މީހާއީ ކާފަރެކެވެ. އަހުލުސުންނަތުގެ އަހުލުވެރިން ބުނެއެވެ: (اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތަށް) ޙުކުމްކުރުން ދޫކޮށްލުމަކުން އެމީހާ ކާފިރުވެގެން ނުވެއެވެ." މިއެވެ.

[[18]] تفسير السمعاني: 42/2

• ހަވަނަ ނުކުތާ:

އޭގެ ފަހުން އަންނަ އަނެއް ނުކުތާއަކީ: ބޯޓުގެ ފާރަވެރިއް ކުރާ މީހުން، އަދި އޭގެ ތެރޭގައި الله ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ބުރުވުމުގެ ހިފުނުގަތުން، އުނގެނުމުގައި ކާމިޔާބުވުން އިސްތިޢުމާލުކުރުން ހައްދުފަހަނަޅާ ޝަރުޢީ ވަންތަކަމާއި ޚިލާފުވާނެ ސަބަބުތަކާއި ބައްސާލުމުގެ އެކަން ބަލާލުމުގެ ދޮން އަންނަ އަނެއްކަމަކީ: އިސްތިޢުމާލުކުރުމުގެ ދޮއިރާ ފެށިގަނެވުމެވެ.

އެބޭނުން އިސްތިޢުމާލުކުރުމަކީ، ހަމައެކަނި ހިތަށް އެރުމަ ކަމެއްނޫން ހަމަހާރު، ބަލައިލުމުގެ ހަމަތަކަކަށް ދަނެގަތުމަށްޓަކައި ބޭނުންވެއެވެ! އަދި އެކަން ގެނބުން ހިތުވެސް، ނުވަތަ އެކަން ޖެހިއަކަށް އުނދަގޫ، ނުވަތަ އެކަން ކުރެވިދާނެ ގާބިލްކަން ހުރިހާ ކަންތަކެއް، ނުވަތަ އެކަން ބަލަހައްޓަން އެކަމަށް ހުރި ދިމާވުން ދިރިހުރުމުގެ ދަރިވަރުން ދެކޮޅަށް އެކަން އެކަމަށް ހަމައެކަނި ހުރިގޮތް. މުޅިމަސް މުހިއްމު އެނބުރުން އިސްތިޢުމާލުކުރަމުން ބަލާ ހާމަކުރިއެވެ.

ނަމަވެސް ބަޔަކުމީހުން އިސްތިޢުމާލުކުރުމަކީ ނުވަތަ ދުނިޔެ ބޭރުވާ އިސްތިޢުމާލަ ހިތްގެ އިޚުލާޞްތެރި ބަހަލަކެވެ. އަދި ބަޔަކީ ރަށްތަކުން އެކަން ބޭނުން ފިލުވައި ބާރުފުޅުން ފާހަގަކޮށްލަން އިސްލާމީދީނުގައި ފަރުމާކުރެވުނު ހައްދަށް ބުނެވޭ ނުކުތާއެވެ.

◀ ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވިއެވެ:

(أن من فعل المحارم مستحلا لها فهو كافر بالاتفاق فإنه ما آمن بالقرآن من استحل محارمه وكذلك لو استحلها بغير فعل والاستحلال اعتقاد أن الله لم يحرمها وتارة بعدم اعتقاد أن الله حرمها وهذا يكون لخلل في الإيمان بالربوبية أو لخلل في الإيمان بالرسالة...)[19]

މާނައީ: "ހަރާމް ކަންކަން ހުއްދަކުރުން އިސްތިޙްލާލުކުރާ ހާލަތުގައި ކާފިރު ވީހަޔާ ވެއެ އިއްތިފާޤުން ކާފިރުވެއެވެ. އެހެނީ ޤުރްއާނުގައި ހަރާމް ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަން ހުއްދަކުރާ މީހާ، އޭނާ ޤުރްއާނަށް އީމާންނުވެއެވެ. އެފަދައިންވެސް ޢަމަލުކޮށްނުލާ ކުރުމެއްނެތި އިސްތިޙްލާލު ކުރިޔަސްމެއެވެ.

އިސްތިޙްލާލުކުރުމަކީ ﷲ ތަޢާލާ އެކަންކަން ހަރާމް ނުކުރައްވާކަމަށް ޢަޤީދާކުރުން އިޢުތިޤާދުކުރުމެވެ. އަދި އަނެއްކާފަހަރު އެއީ ﷲ އެކަން ހަރާމްކުރައްވާފައިވާކަން އިޢުތިޤާދު ނުކުރުމެވެ. މިކަންވާނީ ރުބޫބިއްޔަތަށް އީމާންވުމުގައި މައްސަލައެއް ނުވަތަ ރިސާލަތަށް އީމާންވުމުގައި މައްސަލައެއް އުޅޭތީއެވެ." މިއެވެ.

އިސްތިޙްލާލުކުރުމަކީ ހިތުން ގުޅޭ ކަމެއްކަމުން، އެކަން ބަޔާންކުރަން ނުބޭނުންވާނެ؛ ދެން ހަމަޖެހިލާން އިސްތިޙްލާލުކުރުމުގައި ބަލާ

---

[19] الصارم المسلول على شاتم الرسول: 521/1

ކާފަރުކުރެވޭއެވެ. އަހްލުސުންނަތުވަލްޖަމާޢަތު ބައްޔަކީ ފާފަވެރިޔަކު މިސާލަކަށް ޒިނާކުރުމާ؛ އޭނާ ތަކުރާރުކޮށް އެކަމުގައި ދެމިހުންނަސް އަދި ނާސިފެއްގެ ހުކުމާ ހުކުމްކުރެވޭ އެއީ ހުއްދަކަމަށް ދެކޮށް ބަލާ ކާފަރުކުރެވޭނީއެވެ.

ނުވަތަ މީހުންކުރާ މީހާ، އެއީ ބަނޑު އުފައްދާ، ޝަޢުބަށް ބާރުވާ، ތަކުރާރުކޮށް އެކަމުގެ މަތީގައި ދެމިހުރެ، މިސާލު ކަންތައްތަކުގައި ހަދާ މިފަދަ ކަންތަކުން އޭނާ ތަކުލީފަކުން ހުކުމްކަށް އިސްތިހްލާލުވާކަމަށް ބަލާ ކާފަރުކުރެވޭނީއެވެ.

އަނެއްކާ މިއީ ސުންނަތުގެ ހަމަޖެހުން ވަނީ ހިތްޕާވާކަމެވެ. އެހެން ބޭފުޅުން ހަމަޖެހިވަޑައިގެން އެއީ ހުއްދަކަމަށް، އަދި އެކަން ފާފަކަމުގައި ދެކި ނަބީއްޔާ ބުނުއްވީ އިސްލާމްދީނުގެ ހުކުމް އޭނާ ބަދަލުކުރާނެ ކަމުގައި ހުއްޓުވިއެވެ.

▶ **އިބްނު ޢުޘައިމީން** ވިދާޅުވިއެވެ:

(الاستحلال: هو أن يعتقد حِلَّ ما حرمه الله. وأما الاستحلال الفعلي فينظر: إن كان هذا الاستحلال مما يكفِّر فهو كافر مرتد، فمثلاً لو أن الإنسان تعامل بالربا، ولا يعتقد أنه حلال لكنه يصر عليه، فإنه لا يكفر؛ لأنه لا يستحله، ولكن لو قال: إن الربا حلال، ويعني بذلك الربا الذي حرمه الله فإنه يكفر؛ لأنه مكذب لله ورسوله. الاستحلال إذاً: استحلال

فعلي واستحلال عقدي بقلبه. فالاستحلال الفعلي: ينظر فيه للفعل نفسه، هل يكفر أم لا؟ ومعلوم أن أكل الربا لا يكفر به الإنسان، لكنه من كبائر الذنوب، أما لو سجد لصنم فهذا يكفر لماذا؟ لأن الفعل يكفر؛ هذا هو الضابط)[20]

މާނައީ: "އިސްތިޙްލާލުކުރުން ހުއްދަކުރުމަކީ: الله ހަރާމް ކުރެއްވި ކަމެއް ހުއްދަވެގެންވާކަމަށް އިޢުތިޤާދުކުރުމެވެ. ދެންފަހެ ޢަމަލުން އިސްތިޙްލާލުކުރުން ދަންނަވައެވެ! އާގައި ބަލަންޖެހެނީ: މިއިސްތިޙްލާލުކުރުމަކީ ސިފާ އެއިން ކާފަރުވާކަމުގައިވާނަމަ ފަހެ އޭނާއީ ކާފަރު މުރުތައްދުވެ. މިސާލަކަށް: މީހަކު ރިބާގެ މުޢާމަލާތްކުރެއެވެ. އެކަމަކު އެކަން ހަލާލުވެގެންވާކަމަށް ނުދެކެއެވެ. އޭނާ ނަފްސަށް އޭނާ ހަމަ އެގޭ މަޢީގައި ދޫކޮށްނުލައްވައެވެ. ފަހެ މިއީ ކާފަރެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ އޭނާ އެކަން ހުއްދަކަމަށް ނުދެކެއެވެ. ނަމަވެސް "ރިބާއަކީ ހަރާމްކަމެއް" އޭނާ ބުނެފިނަމަ؛ އަދި އޭނާ އެއިން މުރާދު އެކުރަނީ الله ހަރާމްކުރެއްވި ރިބާކަމުގައިވާނަމަ؛ ފަހެ އޭނާ ކާފަރުވާނެއެވެ. އެހެނީ އޭނާއަކީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދޮގުކުރާ މީހެކެވެ.

---

[20] لقاء الباب المفتوح: 16/50

އެހެންކަމުން އިސްތިޙްލާލުކުރުމަކީ: ޙަރާމުގެ ޙުކުމާ އިސްތިޙްލާލާއި ހިތުން ޢަޤީދާގެ ޙުކުމާ އިސްތިޙްލާލެވެ. ޙަރާމުގެ ޙުކުމާ އިސްތިޙްލާލަކަށް ބަލާއިރު: އޭގައި ބަޔަކަށްޖެހޭނީ އެކަން ސިފަ އުޅުނާ ކަންތަކަކީ ކުފުރުވާ ކަމެއް ނޫންކަމެވެ. އެނގިގެންވާކަމަކީ ދިފާޢުކުރުމަކީ މިހާ އެއިން ކާފިރުވާ ކަމެއް ނޫންކަމެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ބޮޑު ފާފަތަކުގެ ތެރޭގައިވާ ކަމެކެވެ. އެކަމަކު ބޮޑުކަން އޭނާ ސަލަފުންނަށްވުރެ އޭނާ ކާފިރުވާކަމެވެ. ކިޔާވާހަކައެވެ؟ އެހެން މިއަދަހާ (އެމް ބާރީގައި ޢަޔްނަލާ އަދި ހިތަން ބޮޑުވެއްޖެއްޔާ) ކުފުރުވެވެ. ގޮތުގައި މިއަށް." މިއެވެ.

އަދި އެކަމުގައި ގޮތުގައިބޮޑުކަން ބަލައިގެން ބުނެވުނުއިރު ނުވެއެވެ. އެއީ ނުބާ، މިހާރު ގޮތުގެކޮށް ބާރުބަލައިގައި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ބަދަލުކުރައްވާ ބަސްދުވަސްއާ ގުޅިއްޖެނެވެ.

◀ الله ގެ ޝަރީޢަތް ބުނެވުނުކަމާ ޙިއްސާވުން **އިބްނު ބާޒު** ވިދާޅުވެއެވެ:

(لو ادعى أنه لا يستحله فنأخذ بظاهر كلامه ولا نحكم بكفره.)[21]

މާނައީ: "އެއީ އެކަން އިސްތިޙްލާލުކުރެއް ހުއްދަ ނުބުނާކަމަށް ދައުވާކުރިޔަސް؛ އަހަރެމެން ނަގާނީ ބޭރުފުށުން އޭނާ ބުނާ ބަހެވެ. އަދި އޭނާ ކާފިރުވެފައިވާކަމަށް ޙުކުމް ނުކުރާނަމެވެ." މިއެވެ.

---

[21] الحكم بغير ما أنزل الله للمحياني: 27/1

އަދި ކާފިރުވާ އިސްތިޙްލާލު ކުރުމަކީ: އެއީ ޝަރުޢުގައި، ޙަރާމުކުރެއްވި ކަމެއް،
އަދި ޙަލާލުކަމުގެ ޢަޤީދާ ނުލުވިގެން: ދީނުގައި ކޮންމެހެން އެނގިގެންވާ
ޝަރުޢީ ޙުކުމެއްކަމުގައި ކުރާ އިސްތިޙްލާލެއްކަމުގައިވާނަމަ ޙަރާމެވެ.

◄ އިބްނު ޤުދާމާ ވިދާޅުވެއެވެ:

(ومَن اعْتَقدَ حِلَّ شَيْءٍ أُجْمِعَ على تَحْرِيمِهِ، وظهَرَ حُكْمُه بين المسلمين، وزالتِ الشُّبْهَةُ فيه للنُّصوصِ الواردَةِ فيه، كلَحْمِ الخِنْزيرِ، والزِّنَي، وأشْباهِ هذا، مِمَّا لا خلافَ فيه، كَفَرَ؛ لما ذكَرْنا في تاركِ الصلاة. وإن اسْتَحَلَّ قتلَ المَعْصُومين، وأخْذَ أمْوالِهم، بغيرِ شُبْهَةٍ ولا تَأْويلٍ، فكذلك، وإنْ كان بتَأْويلٍ، كالخَوارجِ، فقد ذكَرْنا أنَّ أكثرَ الفُقَهاءِ لم يَحْكُمُوا بكُفْرِهِمْ مع اسْتِحْلالِهِم دماءَ المسلمين وأمْوالَهم، وفِعْلِهم لذلك مُتقَرِّبين به إلى اللهِ تعالى، وكذلك لم يُحْكَمْ بكُفْرِ ابن مُلْجَم مع قَتْلِه أفضلَ الخَلْقِ في زمنِه، مُتقرِّبًا بذلك، ولا يَكْفُرُ المادِحُ له على هذا، المُتَمَنِّي مثلَ فِعْلِه، فإن عِمْرانَ بن حِطَّانَ قال فيه يَمْدَحُه لقَتْلِ عليٍّ... وقد عُرِفَ من مذهبِ الخَوارج تكْفِيرُ كثيرٍ مِن الصحابةِ، ومَنْ بعدَهم، واسْتِحْلالُ دِمائِهم، وأموالِهِمْ، واعتقادُهم التَّقَرُّبَ بقَتْلِهِم إلى ربِّهم، ومع هذا لم يَحْكُمِ الفُقَهاءُ بِكُفْرِهِم؛ لتأْوِيلِهم. وكذلك يُخَرَّجُ في كلِّ مُحَرَّمٍ اسْتُحِلَّ بتأويلٍ مثلِ هذا. وقد رُوِىَ أنَّ قُدَامَةَ بنَ مَظْعونٍ،

شَرِبَ الخمرَ مُسْتَحِلًّا لها، فأقامَ عمرُ عليه الحدَّ، ولم يُكَفِّرْه وكذلك أبو جَنْدَلِ بنِ سُهَيْلٍ، وجماعةٌ معه، شَرِبُوا الخَمْرَ بالشَّامِ مُسْتَحلِّين لها، مُسْتَدِلِّين بقولِ اللهِ تعالى: {لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا} الآية. فلم يُكَفَّرُوا، وعُرِّفُوا تَحْرِيمَها، فتابُوا، وأُقِيمَ عليهم الحَدُّ فيُخَرَّجُ في مَن كان مثلَهم مثلُ حُكْمِهم. وكذلك كلُّ جاهلٍ بشيءٍ يُمْكِنُ أن يَجْهَلَه، لا يُحْكَمُ بِكُفْرِهِ حتى يعرِفَ ذلك، وتَزُولَ عنه الشُّبْهَةُ، ويسْتَحِلَّه بعدَ ذلك. وقد قال أحمد: من قال: الخمرُ حلالٌ. فهو كافرٌ يُسْتَتَابُ، فإن تابَ، وإلَّا ضُرِبتْ عنقُه. وهذا محمولٌ على مَن لا يَخْفَى على مثلِهِ تحريمُه؛ لما ذكرْنا. فأمَّا من أكلَ لحمَ خِنْزِيرٍ، أو مَيْتة، أو شرِبَ خمرًا، لم يُحْكَمْ بردَّتِه بمُجَرَّدِ ذلك، سواءٌ فعلَه في دارِ الحربِ أو دارِ الإسلامِ؛ لأنَّه يجوزُ أن يكونَ فَعَلَه مُعْتقِدًا تَحْرِيمَه، كما يفعلُ غيرَ ذلك من المُحَرَّماتِ.)[22]

މާނައީ: "އެކަމެއްގެ ހަރާމްކަން އިޢުތިޤާދުކުރެވިގެންވާ، އަދި މުސްލިމުންގެ ވަތަނުގައި އެކަމެއްގެ ޙުކުމް ފާޅުވެ ފެތުރި، އަދި އެކަމުގައި އަހުލުވެރިވާ ނައްޞުތަކުގެ ސަބަބުން އޭގެ ޝުބުހަ ފިލާފައިވާ ކަމެއް ހުއްދަވެ ބަޔާނުވެގެންވާކަމަށް އިޖްމާޢުން ޤަބޫލުކުރުމުގާ؛ މިސާލަކަށް ޢުމަރުގާއި،

---

[22] المغني: 12/276 - 277

ޢިނާކުރުމާއި އެގޮތަ އެއްވެސް ހިތާމައެއް ނުވާ ކަންކަން ހުއްދަކަމަށް އިބްތިދާކުރުން މީހާ؛ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ! އަދި ނަމާދު އެޅުމުގެ މައްސަލާގައި އަޅުގަނޑުމެން ދިކުރުކުރިގެނެވެ.

މައްސޫމު މީހުން ގެތުރުކުރުމާއި، އެމީހުންގެ މުދާތަށް ނަގުން، އެއްވެސް ޝުބުހަތެއް އަދި ތައުވީލެއް ކުރުމެއްނެތި އާނާ ހުއްދުކުރަން އިސްތިޙްލާލުކުރުނަކަށްވާ ހަމައެކަނިއެވެ.

އަދި ތައުވީލުކުރަންޖެހުން، މިސާލަކަށް ޚަވާރިޖުން ކަންތައް ކުރިފަދައިންނަމަ، ފަދަ އަޅުގަނޑުމެން ބާރަންކުރާއިވާނީ އެޚަވާރިޖުން މުސްލިމުންގެ ލޭއާއި މުދާތައް ހުއްދުކުރު އިސްތިހްލާލުކުރެއްވުމުން ވާމާކުރެވޭ، އަދި الله ތަޢާލާއާ ކުއްތަންތާނަގެން އެމީހުން އެކަންތައް އެކަން ކުރުމާކުރެވޭ ގޮތަ ފިޤުހުވެރިން އެމީހުން ކާފިރުވެގެންނޫކަމުން ބުނެވޭ ނުކުރާއްވާކަމެވެ.

އެޚަވާރިޖުންގެ (ޚަވާރިޖުގެ ގޮތުގެ) ޙުކުމު މުޙާލިފުވާ ކާފިރުވެގެންނޫކަމަށްވެސް ބުނެވޭ ނުކުރެވޭއެވެ. އަދި އޭނާގެ ޢަމަލުގައި ހުރި އަސްލު ހުރީ މަގުވެރި އިންސާނާ ދެކެއްތުކުރުމުގައިކަމެވެ. އެކަންކުރީ އެކަމުން އެނާ (الله އާ) ކުއްތަންތާނަގެންނެވެ. އަދި އެކަމަށްވެރިއާ އާނާއަށް މަދުބަޔެއްނާ ކިޔާދީފާއެވެ، އަދި އެޚަވާރިޖުން ދަލީލުކުރަން އާއިދީލުކުރު އެދު މީހާވެސް ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އެހެން (ޚަވާރިޖުއްދަލީލުގައިވާ) ދީނުޢަވާން ބައްސާރުވަނީ

އަޖީގެފާނު ޤަބޫލުކޮށްލަދިނުމަށްޓަކައި އޮންނަނީ ގަދަރަ ތަޢުރީފުވެސް
ކޮށްފައެވެ...

އަދި ހަވާރިޔުންގެ މަދުރަސާން އެއްގެންވަޅި ބަވާރާބިންގެ ގޮތަ
ބަކުރުންވަކާއި، އަގު ލަފުން އަޅި މިދުންވަސް ކާފަރުކުރުން، (ﷲ
ބަރާމުކުރެއްވި) އޮޅުންގެ މުދަލާއި ހިލް ހުރުމަތުން، އަދި އޮޅުންކަން
ޤަބޫލުކުރެވުން އޮޅުންގެ ފަރި ރައްބާ ކުރެބުންފަވާނުކަމަށް
އިއްބިޔާދުކުރާކަމެވެ.

މުޢާމަލާތް އޮޅުން (ނުބައިކަމް) ބައްޔިލުކުރާމުން ލިޔުޤާފަރިން އޮޅުން
ކާފަރުވެގެންވާކަމަށް ބުނޫ ނުކުރާށެވެ. އަލަދަލިން، މިކަމަށް
ބައްޔިލާއްކަށްގެން ހުރުދަކަން އިސްތިބުރާލުކުރާ ކަށްމު
ބަރާމުކަމާއި ދުގަޢިވެސް ބޭނުވަންއެވެ.

އެގޮތުން ޤުދުލާ ބުން މަޤާރިން، ބައްޔިލާ އިސްތިބުރާލުކުން ހުރުދަކަށްގެން
ބެއި ކަމަނ ރިވެވެގެންވިއެވެ. ދުން އުމުރުގެފާނު އާނާގެ މައްކަން ބަރުދު
ޤާއިމުކުރެވިއެވެ. އަދި އާނާ ކާލުރުއް ނުކުރާއިވިއެވެ. އަލަދަލިންމު އަބޫ
ޖަންދަލު ބުން ސުހައިލުއާއި، އާނާއާ އެކުގައިވާ ޖަމާޢަތް ޝާފީކަރާގައި
ބައްޔިލާ ބުދުވެ. އެއީ ބައްޔިލާ ހުރުދަކުރާ ހަދާ، އަދި ﷲ ބައްލާގެ
މިބަސްފުޅުން އެކަކަން ދަލީލުދުއްކަވައިގެންނެވެ:

﴿لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ [المائدة: 93]

"އީމާންވެ، ޞާލިޙު ޢަމަލުތައް ކޮށްއުޅުނު މީހުން ކައިބޮއެ އުޅުނު އެއްޗަކާމެދު، އެއުރެންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއް ނެތެވެ. (އެބަހީ: ބަނގުރަލާއި އެފަދަ ތަކެތި ހަރާމް ކުރެއްވުމުގެކުރިން އެތަކެތި ބޭނުންކުރި މީހުންގެ މައްޗަކަށް ކުށެއް ނެތެވެ. އެއީ) އެއުރެން ތަޤްވާވެރިވެ އީމާންވެ، ޞާލިޙު ޢަމަލު ކުރާނަމައެވެ. ދެންވެސް ތަޤްވާވެރިވެ އީމާންވީނަމައެވެ. ދެންވެސް ތަޤްވާވެރިވެ، އިޙްސާންތެރިވީނަމައެވެ. އަދި އިޙްސާންތެރިންދެކެ الله ލޯބިވެވޮޑިގެންވެއެވެ."

ދެން އެވެރިން ހާލަތެއް ނުކުރެވެއެވެ. އަދި އެމީހުން އޭގެ ހަރާމްކަން އަންގައިދެވުނީއެވެ. ދެން އެމީހުން ތައުބާވީއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަކަށް ޙައްދު ޤާއިމުކުރެވުނެވެ. އެހެންކަމުން އެމީހުންގެ ޙުކުމްގައި ކޮންމެ ބަޔަކު އެޙުކުމުގެ މައްޗަށް ނެރެވެއެވެ.

އެފަދައިން ކަމެއް ނޫނީ ޤާތިލުވުން އެކަށީގެންވާ ކަމެއްގައި ޤާތިލުވާ މީހާއަށްވެސް އެކަން އަންގައިދީފި، އަދި އޭނާގެ ކިބައިން ޝުބުހަ ފިލައި، އެއަށް ފަހުވެސް އޭނާ އެކަން ހުއްދަކަން ހަލާލުކޮށްދެއްވުން ދާންދެން އޭނާ ކާފަރުކަމުން ޙުކުމް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

އިމާމް އަޙްމަދު ވިދާޅުވިއެވެ: "ބަނީއާދަމާ ހަލާކުކުރަނީ ދުނިޔެ ދިޔާ؛ ފަހެ އަންނާނީ ކާފިރުކަމެވެ. އަންނާނަން ޖަމާޢަތް ހައިބަތު، ޖަމާޢަތް ނުލިބޭނަމަ ޖިހާދުކުރުމުންނެވެ."

މިބަސްފުޅު މާނަކުރެވެނީ އެކަން ހަރާމްވެގެންވާކަން އަންނާރު މިހާކަން ޚާރިޖު ވެންހަރާގެން ނުވާނޭ މިހާރު މައްޗަށެވެ. އެއީ އަހަރުމެން ބައިންކުރި ކަންތައްކަން ބޭކައިއެވެ.

ދެންފަހު އިރުމަސް މުހަމްމަދު ކައިރީގައިވާ، ސުލޭމާން ބަނީޒާކު ބޭއްލު މިހާރު: ހަމައެކަނި އެގެ ސަލަފުން މުސްލިމުންގެތެރޭގައި ބާކީވާން ބުކަމް ނުކުރެވުނެވެ. އެއީ ދާރުލް ބަރަކާތުގައި އެކަން ކުރިއަށް ނުވާތީ ދާރުލް އިސްލާމްގައި ކުރިއަށްނުދެއެވެ. އެހެން އެކަން ބަރާބަރުގެންވާކަން އާދާ ޑަބްލީކަން އިޖުތިހާދުކުރާ ބުރު އާދާ އެކަންކުރިކަމުން އެކަޑިޔަންނުވެއެވެ. އެއީ އެހެންވެސް ބަރާބަރުކަމާ ކުރާ ގޮތެވެ." މިއެވެ.

އެހެންކަމުން އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހިމާޔަތް ލިބިފައިވާ ކަމެއްކަމާއި، އަދި ބޭރުގެ ޖަމާޢަތްތަކާއި ޤަބީލާތަކުން ބަޔަކު ހިމާޔަތްކުރުން، ދުރުވުން ހިފެހެއްޓުމަށް ބޭނުންވާ އަދިވެސް އާދައި ބަޔަކު އިޖުތިހާދުކުރާ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އިތުރުވެގެން ބަޔަކު ބައިންކުރުވާފައިވެއެވެ. އެއީ އަންނާން ބުނުވާ ޖަމާޢަތުގެ އެއްބަސްވުމެވެ، ނުވަތަ ޝަރީޢަތް އެއްކުރިއަސް ބަލާ، އަދި އެއީ އެކަމުގެ ގޮތުން ބަޔާން ގެންނެވެ.

އަދި އެއާއެކު އޭނާ ޤާނޫނު ހެދުމުގައި އަދި ބުހުތުންކުރުމުގައި ދެފުށުންނާއި، އަދި اللّٰه ބާވައިލެއްވި ގޮތާއި ޚިލާފަށް ބުހުތުންކުރުމުގައި ދެފުށުން އެއިން ދުރުކުރަނީ އޭނާ އެކަން ލާޒިމުކުރާކަމަށް ބަލައިގަނެ ބުނާ ނަމަވެސް ގޮތް ނިންމުމެވެ.

▶ **ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ** ވިދާޅުވެއެވެ:

(فالصواب: أن لازم مذهب الإنسان ليس بمذهب له إذا لم يلتزمه؛ فإنه إذا كان قد أنكره ونفاه كانت إضافته إليه كذبا عليه.)[23]

"ޞައްޙު ބަސަކީ: އިންސާނާ (ލާޒިމުކުރާން ދޭހާ ބަޔާނު އަދި) މަޛްހަބުން ލާޒިމްކުރާ ކަމެއް -އޭނާ އެކަން ބަލައިނުގަން އަދި ލާޒިމްކުރާނަމަ- އެއީ އޭނާ ދެކޭ މަޛްހަބެއް ކަމުގައި ނުވާނެއެވެ. އެގޮތުން އޭނާ އެކަމަށް (އެބަހީ: ލާޒިމް ޤަބޫލުނުކުރުމާއި ހަމަ އޭގެ ބަދަލު ލާޒިމްކުރަނީ ދެކޮޅަށް ބޮޑުކަން (އެއަށް) އިންކާރުކޮށް، އަދި ނަފީކުރާނަމަ؛ ދެން އޭނާއަށް އެކަމާ ނިސްބަތްކުރުމަކީ އޭނާގެ މައްޗަށް ހަދާ ދޮގެއްކަމުގައެވެ." މިއެވެ.

---

[23] مجموع الفتاوى: 217/20

◀ އެބޭފުޅާ އަދިވެސް ވިދާޅުވެއްވެ:

(ولازم المذهب لا يجب أن يكون مذهبا بل أكثر الناس يقولون أقوالا ولا يلتزمون لوازمها.)[24]

މާނައީ: "(މިއާ ގަބޫލުކުރެވިދާނޭ) މަޛްހަބުން ލާޒިމްކުރާ ގޮތް އެއީ އެކަމަކީ މަޛްހަބެއްކަމުގައިވުން ވާޖިބެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހަމައެކަމަކު ގިނަ މީސްތަކުން ބަސްތަކެއް ބުނެފައި، އެއިން ލާޒިމުވާ ލާޒިމުތަކެއް ލާޒިމްކުރަން ބަލައިނުގަންނައެވެ." މިއެވެ.

އެހެންކަމުން ހަމަ ފަދައިން އިސްތިދުލާލުގެ ޝަރުޢީ ލާޒިމުކުރަން، މިވެނި ކަމަކުން ނުވަތަ އެވެނި ގޮތަކަށް ދަލީލުވޭ އެކުލެވުން އެއިން ދިރާސާ ލާޒިމުކުރާ އަށް ހަމަ ހަމަޔަކަށް ބަލާފައި ކަމަކަށް ބުނެ ބުނުމަށް ދަލީލެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެއީ ލާޒިމުގެ މައްސަލަ ބުނުމުގެ ބާބުތަކެވެ.

---

[24] مجموع الفتاوى: 461/16

• ހަތްވަނަ ނުކުތާ:

އަނެއް ނުކުތާއަކީ: ޠާޣޫތުގެ މަޢްނާ ދެނެގަތުމެވެ. އެގޮތުން ޠާޣޫތަކީ: އަގާ އެހެރާމަނާކުރާ ބާރުވެގެންދާ ހަރުދަނާވާ، އަދިރާސްވެވޭ، ނުވަތަ ތަބައިވެވޭ ނުވަތަ ކިޔަމަންވެވޭ ފަރާތެވެ. އަދި ޠާޣޫތަކީ ޝަރީޢަތާއި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ ފަރާތެވެ. މިފަދަ މަސައްކަތް ޠާޣޫތުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ.

އެއާއިއާ ޠާޣޫތުގެ މަޢްނާ ނަގައިފައިވަނީ "طغى" އިން ނަގައިގެން. އެބަހީ: ބަޔަކު ހައްދު ފަހަނައަޅާ ދިއުމެވެ. އެކަނިވެސް ޠާޣޫތުގެ ތަޢާލާ މަނާކަން ބަޔަކު ހައްދު ފަހަނައަޅާ ފަރާތަކާ މުޅިކަމުގައެވެ.

މިގެ މައްސަލަ، ފަހުގެ ބައެއް އިސްލާމީ ޠާޣޫތުގެ މާނަ ފުޅާކުރެވިފައެވެ. އެގޮތުން އަނިޔާވެރި ރަސްގެ، ނުބައި ކަމެއް، މަރުދަނާ ބަޔަކަށް އަރައިފައިވާ ބަޔަކު ދުނިޔާގެ ފަރާތް ޠާޣޫތުގެ ބަޔަކު މަނައިގެ މައްސަލަ ބަހާފައި ބުނުނުވެރިއެވެ. އެއިން ކުރިން ކާފަރުވެރިން ތާޣޫތުގެ ނުކުތާއެވެ.

އެނގޭނެ ގޮތުން ޠާޣޫތު ގިނަ ނަމަކުން އަރައިފައިވާ ކާފަރު ބޭނުންކުރުމަށް ޠާޣޫތު ބަޔަކު ޠާޣޫތުގެ ދިވެހިބަހުގައި ކާފަރުން ނުކޮށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ޠާޣޫތު ބުނުނުވެރިކަން އަނގައިގަނޑުއެވެ.

އެކަން ބަޔާންވާ ބައެއް ބަސްފުޅުތަކަށް ބަލާލަމު:

◀ **އަބުލް އައްބާސް އަލްޤުރުޠުބީގެ** ޝަރަޙާގައި ގެނައުވި:

(والطواغيت جمع طاغوت، وهو الكاهن والشيطان وكل رأسٍ في الضلال...)[25]

"ޠާޣޫތީންނަކީ ޠާޣޫތުގެ ޖަމްޢުއެވެ. އެއީ ކަހިނުވެރިޔާއި، ޝައިޠާނާއި، މަގުފުރެދުމުގެ ކޮންމެ ބޮލަކެވެ".

◀ **އަބޫ ހިލާލު އަލްޢަސްކަރީ** ބަޔާންކުރައްވައެވެ:

(كثر إستعمال الطاغوت حتى سمي كل ما عبد من دون الله طاغوتا وسمي الشيطان به لشدة طغيانه، وكل من جاوز الحد في ضرب أو معصية من الشر والمكروه فقد طغى...)[26]

"ޠާޣޫތު ލަފްޒު ބޭނުންކުރުން ގިނަވެ، اللّٰه ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރެވޭ ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ޠާޣޫތު ކިޔަނީއެވެ. އަދި ޝައިޠާނާގެ ބޮޑުފަހަނައެޅުމާއި ނުހިތަވަރުކަމާއި ގެދަލަވުން އާދައަށްވުރެ އެކަހަކު ދުވުމެވެ. އަދި ތަކެއްޗެއް ނުބައި ނުބައިކަމާއި ނުރުހުން ކަމެއްގެ"

---

[25] المفهم لما أشكل من تلخيص كتاب مسلم:416/1

[26] معجم الفروق اللغوية: 155/1

އުޅެނުމުގައި ޙައްދުފަހަނައަޅާފާ ކޮންމެ މީހަކު އެވަނީ (ޠާޣޫތަކަށްވެ) ޠަޣާވެފައެވެ." މިއެވެ.

◀ **އިބްނުލް މުންޛިރު** ގެންނެވިއެވެ:

(كل معبود من حجر، أو مدر، أو صورة، أو شيطان، فهو جبت وطاغوت.)[27]

މާނައީ: "އަޅުކަންކުރެވޭ ހިލައެއްވިޔަސް، ނުވަތަ ވަލިގަނޑެއްވިޔަސް، ނުވަތަ ބުދަކަށްވިޔަސް، ނުވަތަ ޝައިޠާނެއްވިޔަސް ވެސް އެއީ ޖިބްތާއި އަދި ޠާޣޫތެވެ." މިއެވެ.

◀ **އައްރާޣިބުލް އަޞްފަހާނީ** ބަޔާންކުރިއެވެ:

(فعبارة عن كلّ متعدّ، ولما تقدّم سمّي السّاحر، والكاهن، والمارد من الجنّ، والصارف عن طريق الخير طاغوتا)[28]

މާނައީ: "ޠާޣޫތަކީ ކޮންމެ ޙައްދުފަހަނައަޅާ ފަރާތަކާއި، الله ފިޔަވައި އަޅުކަންލެވޭ ކޮންމެ ފަރާތަކަށް ކިޔޭ ޢިބާރާތެކެވެ. އިސްވެދިޔަ ވާހަކައަށްބަލާއިރު އެހެންވެ ސިހުރުވެރިޔާއާއި، ކަހިނުއާއި، ޖިންނިންގެ

[27] تفسير ابن المنذر: 747/2

[28] المفردات في غريب القرآن: 521/1

ތެރެއިންވާ ވާރިދުންނާއި، އަދި ހުއްޖަތުގެ ގަދުން ދޫނުއަސްބުރުވާ ކޮށްމު މިހަކަން ޖާއިޒުކަމަ ހިމެނެވެ." މިއެވެ.

އެހެންކަމުން މިތުރުމުން ބައެއް އިލްމުވެރިން ޖާއިޒުގެ ހަމްޖު ތަނަވަސްކޮށް ބޭނުންކުރައްވައެވެ.

◀ އެގޮތުން **އިބްނުލް ޤައްޔިމު** ވިދާޅުވެއެވެ:

(في ذكر الطَّواغيت الأربع التي هدم بها أصحابُ التأويل الباطل معاقلَ الدِّين

وانتهكوا بها حُرمة القرآن ومحَوْا بها رسومَ الإيمان وهي:

قولهم: إنَّ كلام الله وكلام رسوله أدلةٌ لفظيةٌ لا تُفيد عِلْمًا، ولا يَحصُل منها يقينٌ.

وقولهم: إنَّ آيات الصِّفات وأحاديث الصِّفات مجازاتٌ لا حقيقة لها.

وقولهم: إنَّ أخبار رسول الله صلى الله عليه وسلم الصَّحيحة التي رواها العُدول وتلقَّتْها الأُمة بالقَبول لا تُفيد العلم، وغايتها أن تُفيد الظنَّ.

وقولهم: إذا تعارَضَ العقل ونصوص الوحي أخَذْنا بالعقل، ولم نلتفت إلى الوحي.

فهذه الطَّواغيت الأربع هي التي فعلتْ بالإسلام ما فعلتْ، وهي التي مَحَتْ رُسُومَه، وأزالتْ مَعالِمَه، وهدمتْ قواعِدَه، وأسقطتْ حُرمةَ النُّصوص من القلوب، ونهجتْ طريق الطَّعن فيها لكل زنديقٍ ومُلحِدٍ، فلا يحتجُّ عليه المحتجُّ بحجَّة من كتاب الله أو سُنَّة رسوله إلَّا لجأ إلى طاغوتٍ من هذه الطَّواغيت واعتصم به، واتخذه جُنَّةً يصدُّ به عن سبيل الله...)[29]

މާނައީ: "ޠާޣީތު ތަޢުލީމުކުރާ މީހުން، ދީނުގެ ކިއްލާތައް ފުނޑާލާ، ޤުރުއާނުގެ ހުރުމަތް ނަގާ، އިމާންކަމުގެ ނިޝާނުތައް އެއިން ފޮހެލަން ގެނައި ހަލާކު ޖާދޫގެން ބަޔާންކުރުން.

އެބާދުތަކާއި:

1- އެމީހުންގެ (އެބަހީ: އަޝްޢަރީންނާއި ޖަހްމީންގެ) ބުނުންތަކުގައިވާ:

الله ގެ ބަސްފުޅުތަކާއި، ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ ބަސްފުޅުތަކަކީ އެއިން ޢިލްމު ނުލިބޭ، އަދި ޔަޤީންކަން ހާސިލުނުވާ ޚަބަރީ ދަލީލުތަކެކެވެ

2- އަދި އެމީހުންގެ އަނެއް ބުނުންތަކުގައިވާ: ބަސްފުޅުތަކަށް ބަޔާންވެގެންވާ އާޔަތްތަކާއި ޙަދީޘްތަކަކީ އެއަށް ޙަޤީޤީއެއްނުވާ މަޖާޒީ ބަސްތަކެކެވެ.

[29] الصواعق المرسلة: 342/1

3- <u>އަނެއް ބުނުންތަކުގައިވާ:</u> އަދުލުވެރި ބޭކަލުން ރިވާކުރައްވާ، އަދި ދުއްރަތް ބަލަހިގެންފައިވާ ﷲ ގެ ރަސޫލާގެ ބަސްބަ ޒަބަރުތަކާޔި އެއިން (ޙަދީޘް) އިލްމުއް ނުލިބޭ ބަސްތަކެކެވެ. އަދި އެއިން އަސްލު ބާރުވެސް ލިބިނުދެއެވެ.

4- <u>އަދި އަނެއްބަޔަކު:</u> ބުއްދިއާއި ވަޙީގެ ނަޤްލުތަކާ ޚުރުއްޖަރައިފިނަމަ ތިމަންމެން ހިފާނީ ބުއްދިގައިއެވެ. އަދި ވަޙީއަކަށް ނުބަލާނަމެވެ.

މިގޮތަށް ޖާހިލުންނަކީ އިސްލާމްދީނާމެދު ކުރިޔަތަށް ކޮން، ދީނުގެ ނިޝާނުތައް ފުރަހަރާ، އަދި އަޙްކާމުތަކަށް ފުރުޞަތާ، ދީނުގެ ޤަވާޢިދުތަކަށް ފުރުސާރާ، ރިޢާޔަތްކުރުން ނަޞްރާނީންގެ ބިދުޢަތް ވައްހާބާ، ކާފިރު ޖަނަރަލިޒަމް މުލްހިދުނާ ނަޞްރާނީންނަށް ތާބިޢުވެގެން ފަލްސަފާތުތަކުން ޖާހިލުންނަށްވެއެވެ.

ﷲ ގެ ފޮތުން ނުވަތަ އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތުން އެއްވެސް އެއްޗެއްކަން ބުއްދީއާ ދެއްކައިފިނަމަ؛ އޭނާ މިޖާހިލުންނަކަން ޖާހިލުންގެ ގޮތެން ގޮސް އެއިން ހިމާޔަތް ހޯދާ، އާދައި ހިފެހެއްޓުމާ، އަދި ﷲ ގެ މަގުން ދުރުކުރާ އައްޖަނަޢާތުގައި އެނގެއެވެ." މިއެވެ.

◀ ޝައިޚުލް އިސްލާމް އިބްނު ތައިމިއްޔާ ވިދާޅުވެއެވެ:

(وَأما بِغَيْر حق فكطاعة الطواغيت وَهُوَ كل مَا عظم بباطل...)[30]

މާނައީ: "ހައްގާއި ޚިލާފަށް ވެސް ހަދަކަންތެރިކަމުގެ ތަރާގައި ޠާޣޫތުންނަށް ހަދަމުންދިޔައެވެ. ޠާޣޫތުންނަކީ ބާޠިލު ގޮތުގައި ޢަޒީމުކުރެވޭ ކޮންމެ ފަރާތްތަކެވެ." މިއެވެ.

◀ އަދިވެސް އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވެއެވެ:

(الطاغوت. وهو اسم جنس يدخل فيه الشيطان والوثن والكهان والدرهم والدينار وغير ذلك...)[31]

"ޠާޣޫތަކީ ޖިންސެއް ދޭވާ ނަމެކެވެ. އޭގެ ތެރޭގައި ޝައިޠާނާއި، ބުދުތަކާއި، ކާހިނުންނާއި، ދިރުހަމާއި، ދީނާރާއި، އެނޫންވެސް ތަކެތި ވަންނާނެއެވެ."

އެގޮތުން ފިރުޢައުނުގެ ތެރެއިން އަންނަނީ ކަލާނގެއަށް، ތަވަންދާ އެބާ މިންވަރަކަށް ޠާޣޫތުންނަށް އަޅުކަންކުރާ ނަންނުދެއްވައެވެ.

---

[30] جامع الرسائل: 309/2

[31] مجموع الفتاوى: 566-565/16

◀ އަދިވެސް އެބޭފުޅާ ވިދާޅުވިއެވެ:

(وَقد ثَبت عَن النَّبِي صلى الله عليه وسلم أَنه أَمر بِنَفْي المخنثين وَقَالَ أخرجوهم من بُيُوتكُمْ فَكيف نمر بقربهم ونعظمهم ونجعلهم طواغيت معظمون بِالْبَاطِلِ الَّذِي حرمه الله وَرَسُوله وَأمر بعقوبة أَهله وإذلالهم وَهَذَا مضاد فِي أمره...)[32]

މާނައީ: "ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم، އަންހެނުންނާ މީހުން ފައްސަލާ އަރުވާލުމަށް އަމުރުކުރެއްވިކަން ޘާބިތުވެގެންވެއެވެ. ބަސްފުޅުކުރެއްވިއެވެ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެތަކުން އެމީހުން ނެރެލާށެވެ."

ދުނިޔެދަ އަހަރެމެން އެވެރިންގެ ކައިރީގައި އެދެ، އެވެރިން މަތިކަން ބޮޑުކަން، އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ހަރާމްކުރެއްވި ބާޠިލު ކަންތައްތަކުގައި، އަދި އެދޭ އަހަރެމެންނަށް އިޙްތިރާމްދީ ނިކަމެތިކުރަން އަމުރުކުރެއްވި ކަންތައްތަކުގައި މަތިކަންދީގެން ޤަދަރުކުރުމަ ކަމުގައި އަހަރުމެން އެމީހުން ހަމަޖެހި ކިހިނެއްތޯ!؟ މިއީ އެކަލާނގެއަމުރާ އަދުރުވާ ޚިލާފުވުމެވެ." މިއެވެ.

[32] الاستقامة: 320/1

◀ އަދި ޝައިޚު މުޙައްމަދު ބިން ޢަބްދުލް ވައްހާބު ވިދާޅުވިއެވެ:

(والطواغيت كثيرة والمتبين لنا منهم خمسة: أولهم الشيطان، وحاكم الجور، وآكل الرشوة، ومن عُبد فرضي، والعامل بغير علم.)[33]

މާނައަކީ: "ޠާޣޫތުންތައް ގިނަވެގެންވެއެވެ. އަހަރުމެންނަށް އެއިން ބަޔާންވެގެންވާ ފަސް މީހުންވެއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމައީ ޝައިޠާނެވެ. އަދި އަނިޔާވެރި ވެރިޔާއެވެ. އަދި ރިޝްވަތު ކާ މީހާއެވެ. އަދި އެމީހަކަށް އަޅުކަންކުރެވިފައި ރުހިގެން ހުންނަ މީހާއެވެ. އަދި އިލްމަކާ ނުލާ އަމަލުކުރާ މީހާއެވެ." މިއެވެ.

މިފަދަކަމަކާއި އަދި ކުރިން ބަޔާންވި ވާހަކަތަކުގެ މައްޗަށް ބަލާއިރު: الله ބާވައިލެއްވި ގޮތުގައި ޚިލާފަށް ޙުކުމްކުރާ މީހާ، ނުވަތަ ވަކިވެސް ޤާނޫނުން ޙުކުމްކުރާ މީހާއި ޠާޣޫތެއްކަމުގައި އިސްލާމްދީނާ ސިޔާސަތުކުރުން އާދޭ ޢާއްމުގައި އެއީ އެއް ކަމަކަށްވާން ތާޖިތު ނުކުރައްވައެވެ.

އަދި ޠާޣޫތުގެ ތަފްޞީލު ބޫނުންކުރާނީ އެމީހަކު ކާފަރުކުރުން ބުއްދިބައްޔަކީ ގޮތުގައި ދުއްރާސް ތާޖިތު ނުކުރައްވައެވެ.

[33] الدرر السنية في الأجوبة النجدية: 1/ 137

އެއީ ކުރުމަށް ނުދާ އަނިޔާވެރިކަމާއި ބޭއިންސާފާއި ނުބައިކަމުގައި ހައްދުފަހަނައެޅި ބޮޑެތި ގޯނާގައި ޖާހިލީ ޢަމަލު ބޭނުންކުރުމުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އެއީ އިސްލާމް ބަލާނުލާ ބަސްތަކަށްދާއިރާ ފުދިއުންނެވެ.

ނުވަތަ އެއިން ތަކުލީފުކުރުމުގެ އެބަޔަށް ބުނި މިފަދަ މުޖުތަމަޢު ފާސިދުވާނެއެވެ. މަސްއޫލުވެރިޔާ އަންނަ ގޮތަކީ މިއެވެ. މިޔާރުތަކުގައި އަހަރުމެން އެކަމުގައި ފުރިހަމަކުރަން ދީނީ އެއްބަސްވުމާއި ވަކިވެވޭ ޓަކައި އަޅުގަނޑުމެން ފަރާތުގައި ތަރުބިއްޔަތުގެ ބާރު ކަމާއިގެން ހިތްހަމަޖެހިފައިވާކަމަށް ދީނީ ނަސޭހަތްތެރިވާށެވެ.

މިއީ ބުލޫޣާއި ޢުމްދާގެ މައްސަލަތަކާއި ޙަދީޘް ތަކެއް ނަގާގެން ޝަރަޙަކުރެވުނު ފުރުޞަތަކާއި، އެއިން ލިބޭފައިދާ ލިބިގަތުމަކަށެވެ. އަދި ވަޒީފާ ހިންގާ ބަދަލުތައް ހިތާމަޔާ ބަޔަކީ މުސްލިމުން ތަރުބިއްޔަތު ދޭތެރޭ ދެކުނު ބަލައި ނަސޭހަތް ކުރުމަކީ މުހިއްމު ކަމެއްކަމަށް ބަލާ، އަދި ހިތްހަމަޖެހޭ ގޮތުން އެމީހުން ދޭހަވެވޭނެ ބަސްތަކެއް ދިރާސާކުރުމަށް ވާނެއެވެ.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى

يوم الدين.